

NEDENLERİ VE SONUÇLARI İLE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Editörler

Emine ÖNCÜ

Rana YİĞİT

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-046-6	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Nedenleri ve Sonuçları ile Çocuk İşçiliği	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Emine ÖNCÜ ORCID iD: 0000-0001-6660-1640 Rana YİĞİT ORCID iD: 0000-0002-6832-3565	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	EDU000000
	DOI
	10.37609/akya.3277

Kütüphane Kimlik Kartı

Nedenleri ve Sonuçları ile Çocuk İşçiliği / ed. Emine Öncü, Rana Yiğit.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
185 s. : tablo, grafik, şekil ; 160x235 mm.
Kaynakça ve İndeks var.
ISBN 9786253750466

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

COVID 19 Pandemisi ve ardından gelen ekonomik kriz, ülkelerde var olan gelir eşitsizliğini daha da derinleştirmiştir. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde değişen ekonomi politiğın uygulanma biçimlerine karşın çocukların çalıştırılmasına yol açan sömürü koşullarının değişmediğı görölmektedir. İki yüzyıldır devam eden mücadelelere ve 2025 yılına kadar çocuk işçiliğini sonlandırma hedefine rağmen, yetişkin işsizliğinin artışıyla çocuklar ikame güç olarak iş sahalarına sürölmüştür. Oysaki toplumların kalkınması, insani sermayesinin gelişimiyle mümkündür. Eğitimli bir iş gücüne sahip olamayan toplumlar verimli istihdam yapısına ulaşamaz ve dolayısıyla insana yaraşır yaşam koşullarını sağlayamazlar.

Çocuklukta oyun oynamak, temel eğitim almak yetişkinlikte ise çalışmak asıl süreçlerdir. Ancak dünya genelinde milyonlarca çocuk, çocukluklarını tamamlamadan üretim süreçlerine zorla dâhil edilmektedir. Çocuk işçilerin ekonomik ve sosyal konumlarını ebeveynlerinden miras alma eğiliminde olmaları, çocuk işçiliğini önlemede ekonomik kalkınma için daha fazla kamusal yatırım ve sosyal koruma sağlanması gereğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Bu kitap, çocuk işçiliğinin nedenlerini ve sonuçlarını derinlemesine inceleyerek, sorunun çözümü için atılması gereken adımları tartışmaktadır. Çünkü kalkınan ve adil bir toplum inşa etmek, çocukların haklarını koruyarak mümkün olabilecektir.

*Emine ÖNCÜ
Rana YİĞİT*

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	Geçmişten Günümüze Çocukluk Kavramı ve Çocuklukta Çalışmanın Anlamı.....	1
	Ayşe Ferda OCAKÇI Damla Özçevik SUBAŞI	
BÖLÜM 2	Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Genel Durumu ve Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Sosyal Koruma Politikalarının Önemi	7
	Hüseyin Mualla YÜCEOL	
BÖLÜM 3	Türk Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Çocuk ve Genç İşçiler	29
	Levent AKIN İstemi Ceysu DİNÇ ÜTÜKLER	
BÖLÜM 4	Yoksulluk Çerçevesinde Çocuk İşçiliği	45
	Meltem KARADENİZ	
BÖLÜM 5	Göçmen Çocuk Emeğine Arzı ve Talebi Belirleyen Faktörler	63
	Aslıhan ÇATIKER	
BÖLÜM 6	Değişen Dünyayla Birlikte Dönüşen Çocuk Emeği	79
	Tülay TEKİN YILMAZ	
BÖLÜM 7	Çocuk İşçilerde Sosyal Statünün Sağlıkla İlişkisini Anlamak.....	89
	Emine ÖNCÜ	
BÖLÜM 8	Çalışan Çocukların Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri ve Karşılaştıkları Riskler	107
	Nilüfer TATOĞLU Tülay KUZLU AYYILDIZ	

BÖLÜM 9	Otomotiv Sektöründe Çalışan Çocuklarda Sağlık Sorunları	117
	Fatma BOZDAĞ	
BÖLÜM 10	Türkiye’de 2015-2022 Yılları Arasında Çocuk/ Genç İşçilerde İş Kazası Sıklığı ve İş Kazalarını Önlemede İş Sağlığı Hemşireliği.....	129
	Deniz ORUÇ	
BÖLÜM 11	Sosyal Hizmetin Hak Temelli Müdahalesi Bağlamında Çocuk İşçiliğiyle Mücadele.....	139
	Mustafa Çağrı AYALP Edip AYGÜLER	
BÖLÜM 12	Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çalışan Çocukların Hakları.....	155
	Esra AĞYAR	
BÖLÜM 13	Çocuk İşçilerin Sağlığının Korunmasında Halk Sağlığı Hemşireliği Yaklaşımı.....	169
	Aynur ATAMAN KUFACI	

YAZARLAR

Prof. Dr. Levent AKIN

Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku AD.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Çağrı AYALP

Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Edip AYGÜLER

Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Prof. Dr. Tülay KUZLU AYYILDIZ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Dr. Öğr. Üyesi Esra AĞYAR

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Fatma BOZDAĞ

Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Doç. Dr. Aslıhan ÇATIKER

Ordu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği AD.

Meltem KARADENİZ

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Uzmanı

Öğr. Gör. Aynur ATAMAN KUFACI

Sinop Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü

Prof. Dr. Ayşe Ferda OCAKÇI

Koç Üniversitesi Emeritus, Hemşirelik Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Deniz ORUÇ

Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sosyal Hizmet AD.

Doç. Dr. Emine ÖNCÜ

Mersin Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği AD.

Dr. Damla Özçevik SUBAŞI

Özsubaşı Mimarlık ve Mühendislik Şirketi

Dr. Nilüfer TATOĞLU

Zonguldak İl Sağlık Müdürlüğü

Arş. Gör. İstemi Ceysu DİNÇ ÜTÜKLER

Yozgat Bozok Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku AD.

Dr. Öğr. Üyesi Tülay TEKİN YILMAZ

Trakya Üniversitesi, Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Roman Dili ve Kültürü AD.

Prof. Dr. Hüseyin Mualla YÜCEOL

Mersin Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Geçmişten Günümüze Çocukluk Kavramı ve Çocuklukta Çalışmanın Anlamı

Ayşe Ferda OCAKÇI¹
Damla Özçevik SUBAŞI²

ÇOCUKLUK

“Affan Dede’ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşıam var ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden;
Haberim yok olan bitenden.
Bu bahar havası, bu bahçe;
Havuzda su şırıl şırıldır.
Uçurtmam bulutlardan yüce,
Zıpızıplarım pırıl pırıldır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekerim!”

Cahit Sıtkı Tarancı

GİRİŞ

İnsanı, bir yaşam süreci boyunca inceleyen bilim insanlarına göre çocukluk; “*bakılma, korunma, eğitilme süreçlerinin yaşandığı, sonraki yetişkinliğine hazırlanan bir dönem*” olarak tanımlanabilmektedir. Çocukluk her toplum, her kültür ya da ailenin kendi algısını yansıtan bir dönemdir. Ülkemizin kurucusu Atatürk’ün de

¹ Prof. Dr., Koç Üniversitesi Emeritus, Hemşirelik Fakültesi, aocakci@ku.edu.tr,
ORCID iD: 0000-0002-4501-1913

² Dr. Özsubaşı Mimarlık ve Mühendislik Şirketi, damlaozcevikk09@gmail.com,
ORCID iD: 0000-0001-5850-8147

işle gelişen ilişkisini anlamak, her çocuğun güvenli ve destekleyici bir ortamda gelişebilmesini sağlamada kaydedilen ilerlemeyi ve devam eden zorlukları takdir etmemizi sağlar.

KAYNAKLAR

1. Karadoğan U. (2019). “Çocuk ve Çocukluk” Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. Çocuk ve Medeniyet Dergisi. 2019/1. Sayfa:195-225.
2. Erdoğan T, Vakıf B. (2020). “Çocukluk Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi ve Kuramsal Temelleri”. SEFAD (44):461-486.
3. Erözyürek, A., & Ural, A. (2024). Türkiye’de Çocuk İşçiliği Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(1), 523-543. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1410352>
4. Güçlü S. (2016). Çocukluk ve Çocukluğun Sosyoloji Bağlamında Çocuk Hakları. Sosyoloji Dergisi Armağan sayısı 1-22.
5. Kılıç M. (2023).”Sosyal Bir Varlık Olarak Çocuk” İnternational Social Sciences Studies Journal. Vol:9.
6. Onur B. (2021). Çocukluğun Coğrafyaları. İmge Kitabevi Yayınları.Sayfa:26-100.
7. Parker DL. Child labor. The impact of economic exploitation on the health and welfare of children. Minn Med 1997;80:10-2
8. ILO, (2022). “What is Child Labour”, <https://www.ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm>.
9. ILO. (2021). https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/WCMS_800638/lang--tr/index.htm
10. Avşar Kurnaz, Ş. (2007). Çocuk yoksulluğu. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 12(12):47-55.
11. Miller ME. Child labor and protecting young workers around the world. An introduction to this issue. Int J Occup Environ Health. 2010;16:103-12.

Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Genel Durumu ve Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Sosyal Koruma Politikalarının Önemi

Hüseyin Mualla YÜCEOL ¹

GİRİŞ

COVID 19 Pandemi süreci Türkiye’de ve dünyada kötü ve riskli çalışma koşullarındaki çocuk işçiliğinin yaygınlığının önceki dönemlere göre yeniden artmasına neden olmuştur. Bu süreçte dikkat çeken en belirgin konular ise genel olarak informel istihdam ilişkileri, gönüllü-gönülsüz göç, yoksulluk -özel olarak çocuk yoksulluğu- ve bunların bir sonucu olarak çocuk işçiliği olmuştur. Özellikle çocuk yoksulluğu çocuk işçiliğinin hem nedeni hem de sonucu durumuna gelmiştir. Bu durumda farklı refah rejimine sahip ülkelerin büyük bölümünde sosyal koruma başlığı altında geliştirilen politikaların yeniden gözden geçirilmesi ve/veya güncellenmesi ve kuşkusuz gerekliliği ortaya çıkmıştır (1).

Çocuk yoksulluğunun dünyadaki durumunu ortaya koyan son çalışma 2023 yılında UNICEF’in yayımladığı “Zenginliğin Ortasında Çocuk Yoksulluğu” başlıklı raporu olmuştur (2). Çocuk yoksulluğuna ilişkin rakamların ve oranların 2012-2014 ile 2019-2021 dönemleriyle karşılaştırıldığı raporda Avrupa Birliği ve OECD üyesi 40 ülkede yoksulluk rakamlarının % 8 civarında azaldığı (yaklaşık 6 milyon çocuğun daha az yoksulluğa maruz kaldığı) ancak sonuçların ülkeden ülkeye değiştiği belirtilmektedir. İki dönem itibarıyla çocuk yoksulluğu sıralamasında en iyi durumda olan ülkeler Slovenya, Polonya ve Letonya iken, Türkiye ve Kolombiya en alt sıralarda kalmıştır (2).

¹ Prof. Dr., Mersin Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, hyuceol@mersin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7804-1900

grupların ILO'nun hedef olarak koyduğu insana yakışır iş standartlarında çalışmalarının önüne set çekebilmektedir.

Çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda ILO, UNICEF gibi kuruluşların küresel düzeyde çalışmaları ve önerileri, AB ülkelerinin uygulamaları açık bir şekilde ortada durmaktadır. Ulusal düzeyde ise Türkiye'de de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gerekli eylem planlarını hazırlayıp kamuoyuna sunmakta; sendikalar, yerel yönetimler ve üniversiteler çeşitli çalıştaylar ve akademik toplantılar yapmaktadır. Ancak çocuk işçiliği sorununun ortadan kaldırılması için eksik olan şey ortak irade ve ortak akılla, makroekonomik performansın iyileştirilmesi; denetimin daha sıkı ve ciddiyetle yapılmasıyla toptan bir mücadele anlayışını hayata geçirmektir. Çünkü yoksulluk, işsizlik gibi ekonomik sorunlar çözülmeden, planlı akılcı göç süreçlerini hayata geçirmeden, informal istihdam ilişkilerini kontrol altına almadan bu sorunu çözmek ve yasal, ahlaki, kültürel bağlamlarda çalışanı, çalıştırana, kendi hesabına iş yapanı ikna etmek mümkün görünmemektedir.

Son dönemlerde işgücü piyasasında yaşanan dönüşümlere paralel olarak sosyal koruma yaklaşımında ortaya çıkan dönüşümler de literatürde daha çok ele alınmaktadır (33). Sosyal koruma uygulamalarını çocuk işçiliği bağlamında ele almak ve özel politikalar geliştirmek bu çerçevede değerlendirilebilir. 193 ülke tarafından 1989 yılında onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çerçevesinde güncel-etkin sosyal koruma programları uygulayan ülkelerin çocuk yoksulluğunu ve çocuk işçiliğini azaltabildiği görülmektedir. Birçok ülkede, sosyal koruma sistemleri çocukları ya da çocuklu haneleri hedef alan programlar geliştirmekte, aynı ya da aynı olmayan transferler tasarlamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Kalaycı, C. ve Karadeniz, M., Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Sosyal Korumanın Rolü, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 9 (2) 2023, s. 207-229.
2. UNICEF, Child Poverty in the Midst of Wealth, Innocenti Record Card 18, 2023.
3. ILO-UNICEF, Child Labour; Global Estimates 2020 and the Road Forward, www.ilo.org, 2021
4. UNICEF-Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi, (13/03/2024 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden ulaşılmıştır).
5. İş Kanunu ve Çalışma Yaşamı Kanunları, 4857 Sayılı İş Kanunu, Tanımlar Madde 2, İstanbul: Beta Basım ve Yayın, 2018.
6. T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmî Gazete Tarihi: 06.04.2004 Resmî Gazete Sayısı: 25425

- (14/03/2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5457&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden ulaşılmıştır).
7. ILO-ÇSGB, 30 Soruda Çocuk ve Genç İşçilere Özel Çalışma Koşulları, ILO Ankara Ofisi ve T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (14/03/2024 tarihinde <https://www.csgb.gov.tr/medias/6947/30-soruda-cocuk-ve-gen-c-is-cilere-oezel-calisma-kosullari.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
 8. ÇSGB, Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Öğretmen El Kitabı, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara, 2007, s.9.
 9. ILO, Çocuk İşçiliği, Uluslararası Çalışma Örgütü Ankara Ofisi, (15/03/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm> adresinden alınmıştır).
 10. Kahraman, F. ve Kahraman, Ahmet B., Dezavantajlılığın Çocuk Halleri: Dünyada ve Türkiye'de Dezavantajlı Gruplarda Yer Alan Çocukların Durumu, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Cilt 8 Sayı 20, 2017, s.255-268.
 11. TÜİK, Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri 2023, (21/03/2024n tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2023-53713> adresinden alınmıştır).
 12. World Bank, April 2022 Global Poverty Update from The World Bank, <https://blogs.worldbank.org/opendata/april-2022-global-poverty-update-worldbank> [Erişim Tarihi: 11.07.2024].
 13. UNICEF, The State of the World's Children 2005: Childhood Under Threat. New York: International Labour Organization and United Nations Children's Fund, 2005, s.19.
 14. Spicker, P., Leguizamón, S.A. ve Gordon, D., Poverty: An International Glossary, 2th Ed., London: Zed Books, 2007, s.32.
 15. UNICEF, Child Poverty in the Midst of Wealth, 2023, United Nation's Children Fund (UNICEF) Innocenti, Florence, December 2023.
 16. Erdut, Zeki (2007), Enformel İstihdamın Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Etkileri, Çalışma ve Toplum / 7, 53-82.
 17. Lordoğlu, Kuvvet (1996), Enformel İstihdam ve Türkiye Kaynakları, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55(1), 45-60.
 18. ILO (2023), World Employment and Social Outlook, Trends 2023, International Labor Organization, DOI: <https://doi.org/10.54394/SNCP1637>.
 19. T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, Kayıtdışı İstihdam Oranları, 20.05.2024 tarihinde [http://eski.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari adresinden alınmıştır]
 20. TÜİK, İşgücü İstatistikleri, I. Çeyrek, Ocak-Mart, 2024
 21. UN, IOM (International Organization for Migration), World Migration Report, 2022.
 22. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, [07.06.2024 tarihinde <https://goc.gov.tr/geci-ci-koruma5638> adresinden alınmıştır].
 23. Birleşik Metal, MESEM mesleki eğitim değil, çocuk emeği sömürsüdü!-, Birleşik İş Metal Sendikası, 15 Şubat 2024, [10.07.2024 tarihinde <https://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklama/2122-mesem-mesleki-egitim-degil-cocuk-emeği-somurusudur> adresinden alınmıştır].
 24. Tunçcan Nilgün, Çocuk İşçiliği: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleşen Dünyadaki Konumu, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Yıl 2000 Sayı 43-44.
 25. ILO-UNICEF, Child Labour, Global Estimates 2020, Trends and the Road Forward, International Labour Organization and United Nations Children's Fund 2021.
 26. TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, IV.Çeyrek Ekim-Aralık 2019.
 27. TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2023. Hanehalkı İşgücü Araştırması.

28. ILO, Let's Act on our commitments; End Child Labour, World Day Against Child Labour, 12 Haziran 2019, World Day Against Child Labour International Labour Organization (www.ilo.org).
29. OECD, How can we help to stop child labour, February 2019, 02.05.2024 tarihinde <http://oe.cd/child-well-being> adresinden alınmıştır].
30. ILO, Türkiye'de Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı (2021-2025), Türkiye Ofisi, 5 Mart 2021, 06.06.224 tarihinde <https://www.ilo.org/tr/publications/ilonun-turkiyede-cocuk-isciliigiyle-mucadele-programi-2021-2025> adresinden alınmıştır].
31. UNICEF, Çocuk İşçiliği, UNICEF Türkiye, 13.04.2024 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/cocuk-isciliigi-0> sayfasından alınmıştır].
32. OECD, Breaking the Vicious Circles of Informel Employment and the Low Paying Work, 2024, OECD Publishing, Paris.
33. Demirbilek, İbrahim, İşgücü Piyasasında Dönüşüm ve Sosyal Koruma, Türk Metal Sendikası, Araştırma ve Eğitim Merkezi yayınları-98, Ankara, 2024.

Türk Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Çocuk ve Genç İşçiler

Levent AKIN ¹
İstemi Ceyso DİNÇ ÜTÜKLER ²

GİRİŞ

Çocuk kavramına verilen anlam, tarihsel, mekânsal ve toplumsal bağlama göre farklılaşmıştır (1-3). Günümüzde anladığımız biçimiyle, yetişkin sorumluluklarından muaf ve korunması gereken özneler olarak çocuk kavramı, modern çocukluk paradigmasının bir ürünüdür (2,4). Modern çocukluk paradigmasının hukuki bir yansıması niteliğindeki BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde³ çocuk kavramı, 18 yaşından küçük herkesi ifade etmek üzere kullanılmıştır (4,5). Çalışmamızda da çocuk kavramı, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki karşılığıyla kullanılacaktır.

Çocukların çalışması yeni bir olgu değildir. Zira çocukların yetişkin sayılabilmek için formel eğitimi (okul eğitimi) tamamlamalarının gerektiği modern çocukluk anlayışı öncesinde çalışmak, çocukların sosyalleşerek gündelik hayat için gerekli becerileri edindikleri bir faaliyettir (6,7). Bugün Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından benimsenen çocuk işçiliği ve çocuk çalışması ayrımı da esasen bu tarihsel arka plana dayanmaktadır. Çocukların yaptıkları işlerin niteliğine göre yapılan bu ayrım da çocuk çalışması (child work), çocuğun kendisi için tehlike taşımayan, gelişimini ve okula devamını engellemeyen işlerde çalışması

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku AD., akin@law.ankara.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-7543-3164.

² Arş. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku AD., istemiceysu.dinc@bozok.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5345-5899.

³ Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni, 11.12.1994'te 22138 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 09.12.1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanun ile onaylamıştır.

Burada önemli olan gerçek ve fiili çalışma olgusudur. Nitekim hem SGK yaptığı denetimlerde hem de Yargıtay önüne gelen uyuşmazlıklarda gerçek ve fiili çalışma olgusunu araştırmakta; çocuklar bakımından yapılmış sahte sigortalılık bildirimlerine itibar etmemektedir.

Uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmak için belirli süre sigortalılık (sigortalılık süresi) şartının karşılanması gerekir. SSGSSK md. 38/2'de ise 18 yaşından önce yaşlılık, malullük ve ölüm sigortası kapsamına girenler bakımından sigortalılık süresinin 18 yaşın doldurulmasıyla işlemeye başlayacağı hükme bağlanmıştır. SSGSSK geçici m. 6 uyarınca 01.04.1981 öncesinde ilk kez sigortalı olan çocuklar bakımından bu hüküm uygulanmayacak olsa da söz konusu tarihten sonra ilk kez sigortalı olan çocukların, sigortalı oldukları tarihe göre (01.04.1981 ile 01.11.2008 arasında ya da 01.11.2008 sonrası ilk kez sigortalılık) yaşlılık sigortası ya da her üç sigorta türü bakımından da sigortalılık süresinin işlemeye başlaması için 18 yaşını doldurmaları gerekir. Erken emekliliğin önlenmesi için kabul edildiği ifade edilen bu kuralın, emeklilik için asgari yaş sınırının kabulüyle halen geçerli olduğunu söylemek zordur.

Malullük ve ölüm risklerinin gerçekleşmesi halinde bu sigorta kollarından yapılacak yardımlara hak kazanılmasında çocuk dezavantajlı halde bırakılmamalıdır. Zira devletin eşit davranma, herkese sosyal güvenlik sağlama ve uluslararası sözleşmelerden doğan çocuk işçiliğiyle mücadele yükümlülüğü bulunmaktadır. O sebeple m. 38/2 hükmü bu bağlamda gözden geçirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Franklin B. Giriş. In: Franklin B. (ed.) Çocuk Hakları. İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 1993. p.14-35.
2. Öztan GG. Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 2011.
3. Akyüz E. Çocuk Hukuku/Çocukların Hakları ve Korunması. 6th ed. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık; 2018.
4. Tan M. Çocukluk, Dün ve Bugün. In: Onur B. (ed.) Toplumsal Tarihte Çocuk. 2nd ed. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları; 2016. p. 1-22.
5. Dinç İC. İş Sözleşmesiyle Çalışan Çocukların Hukuki Durumu. Ankara: Yetkin Yayınevi; 2020.
6. İnal K. Modern Çocukluk Paradigması. In: İnal K. Çocuk Hakları ve Siyaset, 2nd ed. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi; 2018. p. 63-95.
7. İnal K. Çocukluğun Sosyal Tarihi. In: İnal K. Çocuk Hakları ve Siyaset, 2nd ed. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi; 2018. p. 11-62.
8. Konanç E. Çalışan Çocuklara İlişkin Uygulamalar ve Hukuki Düzenlemeler. In: Kahramanoğlu E. Türkiye'de Çalışan Çocuklar Sorunu ve Çözüm Yolları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu;1996. p. 3-10.

9. Şahin, B. Çocuk İşçilerin Korunması. Ankara: Yetkin Yayınevi; 2009.
10. Erbay E. Çocuk İşçi Olmak: Çocuk İşçiliğine Retrospektif Bir Bakış. In: İnal K. Türkiye’de Çocuk Emeli. Ankara: Ütopya Yayınevi; 2010. p. 206-244.
11. Sadana N, Thorat SK. Child Labour and Child Work- Definition, Incidence and Mitigation, In: Satyarthi K, Zutshi B (eds) Globalisation, Development and Child Rights, 1st ed. Delhi: Shipra; 2006. p. 219-228.
12. Tuac P. Uluslararası Belgeler Işığında Sosyal Güvenlik Hakkı: Türk Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir 2016.
13. Akın L. Working conditions of the child worker in Turkish labour law. Employee Responsibilities and Rights Journal; 2009; 21(1), 53-68. doi: 10.1007/s 10672-008-9098-7.
14. Erener Yılmaz E, Arslan Durmuş S. Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Çalışan Çocukların Sigortalılığı, In: Korkut Ö, Baş S (eds) Çocuk Hukuku-Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, 1st ed. Ankara: Adalet Yayınevi; 2024. p. 631-680.
15. TÜİK. Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları 2019. (11.06.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807> adresinden ulaşılmıştır.)
16. Hafızoğlu ES. İş Hukuku Bağlamında Türkiye’de Çocuk Oyuncuların Hakları ve Korunması, In: Korkut Ö, Baş S (eds) Çocuk Hukuku-Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, 1st ed. Ankara: Adalet Yayınevi; 2024. p. 733-784.
17. Kökkılınç AG. Çocuk İşçinin İş İlişkisi. İstanbul: Legal Kitabevi; 2023.
18. Alkış Cemiloğlu D. İş Hukuku Kapsamında Çocuk, In: Korkut Ö, Baş S (eds) Çocuk Hukuku-Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, 1st ed. Ankara: Adalet Yayınevi; 2024. p. 585-629.
19. Erdoğan Ç. Sosyal güvenlik hakkının Yargıtay Kararlarına yansımaları. Sosyal Güvenlik Dergisi; 2014; 4(2), p. 193-217.
20. Çetin E. Ulusal ve Uluslararası Boyutuyla Sosyal Güvenlik Hakkının Etkinleştirilmesi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ağustos 2020.
21. Spicker P. How Social Security Works- An Introduction to Benefits in Britain. Bristol: The Policy Press University of Bristol; 2011.
22. Güzel A, Okur AR, Caniklioğlu N. Sosyal Güvenlik Hukuku, 17th ed. İstanbul: Beta; 2018.
23. Arıcı K. Türk Sosyal Güvenlik Hukuku. Ankara: Gazi Kitabevi; 2015.
24. Sümer HH. Sosyal Güvenlik Hukuku. 1st ed. Ankara: Seçkin; 2020.
25. ILO. Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102)- Frequently Asked Questions, 2024. (20.06.2024 tarihinde <https://www.social-protection.org/gimi/ShowResource.action?id=58477>, adresinden ulaşılmıştır)
26. Tuncay AC, Ekmekçi Ö. Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 20th ed. İstanbul: Beta 2019.
27. Centel T. Turkish Social Law. Cham: Springer, 2021.
28. Sözer AN. Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, 4th ed. İstanbul: Beta, 2019.
29. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK), 08.02.2023, 2022/703, 2023/39; Yargıtay 10. Hukuk Dairesi (Y10HD), 29.03.2023, 2023/269, 2023/3374; Y10HD, 22.12.2022, 2022/14024, 2022/16541. (15.06. 2024 tarihinde <https://legalbank.net/arama>, adresinden ulaşılmıştır).
30. Y10HD, 18.02.2013, 2013/917, 2013/2451. (15.06. 2024 tarihinde <https://legalbank.net/arama>, adresinden ulaşılmıştır).
31. Y10HD. 02.04.2018, 2015/24340, 2018/2858. (15.06. 2024 tarihinde www.lexpera.com adresinden ulaşılmıştır).
32. TRT Haber. Çocuk Sigortalıların Yüzde 90’ı İptal, 2012. (15.06. 2024 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/cocuk-sigortalilarin-yuzde-90i-iptal-48665.html>, adresinden ulaşılmıştır.)

33. Akyiğit E. İctihatlı ve Açıklamalı 4857 Sayılı İş Kanunu Şerhi, 3rd ed. Ankara: Seçkin, 2008.
34. Özkaraca E, Ünal C. Küçüklerin çalışmasına ilişkin yasak ve sınırlamalar ile bunlara aykırılık halinde iş sözleşmesinin geçersizliği sorunu. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi; 2014; 20(1), p. 355-410.
35. Bakırcı K. Çocuk ve Genç İşçilerin Haklarının Korunması (Uluslararası, Bölgesel ve Türk Hukuku Açısından). İstanbul: Beta, 2004.
36. Yargıtay İctihadı Birleştirme Kararı (YİBK), 18.06.1958, 1957/20, 1958/9. (17.06. 2024 tarihinde <https://legalbank.net/arama>, adresinden ulaşılmıştır.)
37. Aydın U. Sosyal sigortalarda sigortalılık niteliğinin kazanılması ve yitirilmesi, TÜHİS; Mayıs 2000, p. 32-50.
38. Yılmaz Z. Sosyal Güvenlik Hukukunda Çocuklar. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

Yoksulluk Çerçevesinde Çocuk İşçiliği

Meltem KARADENİZ¹

GİRİŞ

Yoksulluk tanımı geniş kapsamlı ve oldukça tartışmalı bir kavramdır. Yoksulluk hangi konu alanı ya da söylemin incelendiğine bağlı olarak farklı değerlendirilebilir. İnsanların maddi ve sosyal koşulları, bir ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yaşamına katılımlarını belirleyen yaşam standardını oluşturur ve bu da yoksulluğun tanımında önemli bir ölçüttür (1). Başlangıçta, yoksulluk yalnızca bir bireyin ya da hanenin gelirinin temel yaşam standartlarının altında kaldığı ekonomik bir durum olarak tanımlanmıştır. Zamanla toplumların ekonomik olarak ilerlemesiyle birlikte yoksulluk kavramı eğitim, sağlık hizmetleri, barınma ve diğer sosyal ihtiyaçlara sınırlı erişim gibi unsurları da kapsayan çok boyutlu bir olguya dönüşmüştür (2).

Çocukların çocukluk dönemlerini en iyi şekilde geçirmelerini engelleyen en önemli faktörlerden biri yoksulluktur. Bu sebeple dünya genelinde her çocuk benzer bir çocukluk deneyimi yaşayamamaktadır. Temel yaşam ihtiyaçlarının karşılanamaması ve temel yaşam standartlarına ulaşamama olarak tanımlanan yoksulluk hem ekonomik hem de sosyal bir olgudur. Genellikle parasızlık olarak algılansa da gelir eksikliğinin ötesinde daha geniş bir perspektife sahip olan yoksulluk, sağlık, eğitim ve yaşam standardı gibi üç temel boyutta incelenmektedir. Hanehalkı içindeki çok boyutlu yoksulluk durumu, ebeveynlerin istihdam olmaları ve eğitim düzeyi çocukların yaşadığı yoksulluk düzeyini belirlemektedir.

¹ Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Uzmanı, k.mltm.ceko@gmail.com,
ORCID iD: 0000-0001-8578-2678

KAYNAKLAR

1. Gordon David. Chapter 1. Definitions of Concepts for the Perceptions of Poverty and Social Exclusion 1998. (25/05/2024 tarihinde https://www.bristol.ac.uk/poverty/pse/99-Pilot/99-Pilot_1.doc adresinden ulaşılmıştır).
2. Cheng Long. China's Poverty Alleviation Resettlement and Rural Transformation. Springer; 2023; p. 2.
3. Bradshaw Jonathan. Perceptions of Poverty and Social Exclusion 1998, (25/05/2024 tarihinde <https://www.bristol.ac.uk/poverty/pse/99-Pilot/99-Pilot.doc> adresinden ulaşılmıştır).
4. Rizvi A. Effects of guaranteed basic income interventions on poverty-related outcomes in high-income countries: A systematic review and meta-analysis. *Campbell Syst Rev.* 2024; 20(2): e1414. p. 9. doi: 10.1002/cl2.1414.
5. Aşar KŞ. Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara; Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi; 2009; p. 15-16.
6. Lafourcade O., Robert SM. Development Reflections At The World Bank 2021. (20/05/2024 tarihinde <https://documents1.worldbank.org/curated/en/968851625167222961/pdf/Robert-S-McNamara-at-the-World-Bank-In-Retrospect.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
7. Jonathan H. and Shahidur K. Handbook on Poverty and Inequality. Washington: The World Bank; 2009. p. 2-3.
8. Azevedo JP. Poverty measurement from noise to signal...and how the media can help, global poverty practice. World Bank Group, s. 7-10. (16/07/2024 tarihinde <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/central-asia/TJ-Poverty-Measurement-Media-Training.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
9. Nandori ES. Objective and Subjective Poverty, In: Michalos, A.C. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research, Springer, Dordrecht, 2014; s. 4424-4428, https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_3779.
10. Kuivalainen S. Subjective Poverty, In: Michalos A.C. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. Springer: Dordrecht; 2014; p. 6432-6433. doi: 10.1007/978-94-007-0753-5_2900.
11. Thain E. Reimagining Poverty Through Social Contextual Analyses: Finding New Ways to Understand 'Getting By'. 1st ed. Routledge; 2024. p. 23.
12. Verme Paolo. Relative Deprivation, Discontent and Revolutions 2013: 1. (15/05/2024 tarihinde <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/relative-deprivation-discontent-and-revolutions> adresinden ulaşılmıştır).
13. Feng J. & Cong NM. Relative Versus Absolute Poverty Headcount Ratios: The Full Breakdown 2014: 1. (16/05/2024 tarihinde <https://blogs.worldbank.org/en/pendata/relative-versus-absolute-poverty-headcount-ratios-full-breakdown> adresinden ulaşılmıştır).
14. DB. Fact Sheet: An Adjustment to Global Poverty Lines 2022: 1. (30/04/2024 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines#9> adresinden ulaşılmıştır).
15. David R. How do the Updated International Poverty Lines Affect Poverty Measurement? 2023: 1. (10/06/2024 tarihinde <https://www.povertyindex.org/blog/how-do-updated-international-poverty-lines-affect-poverty-measurement> adresinden ulaşılmıştır).
16. Hasell J. From \$1.90 to \$2.15 A Day: The Updated International Poverty Line 2022: 1. (07/07/2024 tarihinde <https://ourworldindata.org/from-1-90-to-2-15-a-day-the-updated-international-poverty-line> adresinden ulaşılmıştır).
17. Hasell J. v.d. Poverty 2022: 1. (13/06/2024 tarihinde <https://ourworldindata.org/poverty?insight=the-pandemic-pushed-millions-into-extreme-poverty#key-insights> adresinden ulaşılmıştır).

18. DB. Share of Population Living in Extreme Poverty. (30/08/2024 tarihinde <https://ourworldindata.org/grapher/share-living-on-less-than-190-marimekko#faqs> adresinden ulaşılmıştır).
19. Roser M. What is Economic Growth? And Why is It so Important? 2021. (11/06/2024 tarihinde <https://ourworldindata.org/what-is-economic-growth> adresinden ulaşılmıştır).
20. Lain J. & Vishwanath T. What does moving to the 2017 pppts and new international poverty lines mean for Nigeria? 2022, (06/06/2024 tarihinde <https://blogs.worldbank.org/en/african/what-does-moving-2017-pppts-and-new-international-poverty-lines-mean-nigeria> adresinden ulaşılmıştır).
21. OECD. Poverty Rates and Gaps. Economic, Environmental and Social Statistics. OECD Publishing. Paris: OECD Factbook 2014: 66. doi: <https://doi.org/10.1787/factbook-2014-25-en>.
22. OECD. Poverty in Society at a Glance. OECD Social Indicators, OECD Publishing. Paris: 2019: 100. doi: <https://doi.org/10.1787/8483c82f-en>.
23. OECD. Poverty Rate 2021: 1. (17/07/2024 tarihinde <https://www.oecd.org/en/data/indicators/poverty-rate.html> adresinden ulaşılmıştır).
24. Ritchie H. Three billion people cannot afford a healthy diet 2021: 1. (11/06/2024 tarihinde <https://ourworldindata.org/diet-affordability> adresinden ulaşılmıştır).
25. Roser M. Global poverty in an unequal world: who is considered poor in a rich country? and what does this mean for our understanding of global poverty? 2021: 1. (07/07/2024 tarihinde <https://ourworldindata.org/higher-poverty-global-line> adresinden ulaşılmıştır).
26. Child Poverty Action Group (CPAG). What is Poverty. (17/07/2024 tarihinde <https://cpag.org.uk/child-poverty/what-poverty> adresinden ulaşılmıştır).
27. UNICEF. Over 330 Million Children Worldwide Living in Extreme Poverty 2023. (15/08/2024 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2023/09/1140687> adresinden ulaşılmıştır).
28. Kelzer B. Over 1 in 5 Children Live in Poverty in 40 of World's Richest Countries 2023. (30/08/2024 tarihinde <https://unric.org/en/over-1-in-5-children-live-in-poverty-in-40-of-worlds-richest-countries/> adresinden ulaşılmıştır).
29. OECD. Poverty Rate. (31/08/2024 tarihinde <https://www.oecd.org/en/data/indicators/poverty-rate.html> adresinden ulaşılmıştır).
30. Ortiz-Ospina E ve Roser M. Child Labor 2024. (30/08/2024 tarihinde <https://ourworldindata.org/child-labor> adresinden ulaşılmıştır).
31. Uluslararası Çalışma Örgütü/UÇÖ. Child Labour: A Textbook For University Students. 1st ed. Geneva; 2004. s. 16.
32. ILOSTAT, Child Labour Statistics-Method of Computation. (08/07/2024 tarihinde <https://ilostat.ilo.org/methods/concepts-and-definitions/description-child-labour-statistics/> adresinden ulaşılmıştır).
33. Jariego IM. Community prevention of child labor: evidence-based practices to promote the psychological well-being of minors. USA: Springer; 2021. p. 19-22.
34. Ajefu JB., Massackey F. Mobile money, child labour and school enrolment. telecommunications policy. Elsevier. 2023; vol. 47(10).
35. Boyden J. v.d. Tracing the consequences of child poverty: evidence from the young lives study in Ethiopia India, Peru and Vietnam. 1st ed. Bristol University Press. 2019. doi: 10.2307/j.ctvkjb390.
36. Adonteng-Kissi O. Parental perceptions of the nature of child labour in rural and urban Ghana: cultural versus economic necessity. Child Care in Practice. 2021; 29(2), 118-138. doi: 10.1080/13575279.2020.1868407.
37. Seth Rajeev v.d. Street and working children: A call for rights-based approach to their health and well-being 2024. (30/07/2024 tarihinde <https://europepmc.org/article/MED/3839067> adresinden ulaşılmıştır).

38. Naeem Z. v.d. Child labor in relation to poverty. *Int J HealthSci (Qassim)*. 2011; Jul; 5(2 Suppl 1): 48-9.
39. UNICEF. Global Office of Research and Foresight, Innocenti Report Card 18: Child Poverty in the Midst of Wealth. UNICEF Innocenti. Florence: 2023; p. 8
40. ILO, OECD, IOM ve UNICEF. Ending Child Labour, Forced Labour and Human Trafficking in Global Supply Chains. International Labour Organization, Organisation for Economic Co-operation and Development, International Organization for Migration and United Nations Children's Fund, Geneva; 2019; p. 33-35.
41. Weldeyesus MA. and Alamirew AB. Profiles of child labour: Prevalence, activities, contexts, and children's harm extent in Raya-Kobo and Angot Districts. Ethiopia; ICEP 18, 4; 2024: P. 19. doi.org/10.1186/s40723-024-00130-1.
42. Subrahmanian R. v.d. Eliminating Child Labour: Essential For Human Development and Ensuring Child Well-Being 2022: p. 4-5. (31.08.2024 tarihinde <https://www.unicef.org/innocenti/media/4371/file/UNICEF-Eliminating-Child-Labour-2022.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
43. ILO. Ending Child Labour By 2025: A Review of Policies and Programmes 2018. (30/08/2024 tarihinden https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipece/documents/publication/wcms_653987.pdf adresinden ulaşılmıştır).

Göçmen Çocuk Emeğine Arzı ve Talebi Belirleyen Faktörler

Aslıhan ÇATIKER¹

GİRİŞ

Göçmen çocuk emekçiler, dünyada sorunları en az görünür olan ve politik olarak en az hak sahibi gruplar arasında kabul edilmektedir. Günümüzde giderek artan ve küresel bir sorun olan göç olgusu üzerinden durum değerlendirildiğinde, gelecekte de sorunun ciddiyetini koruyarak önemli bir konu olmaya devam edeceği öngörülmektedir. Göçmen çocuk emeğini anlayabilmek için öncelikle çocuk emeği ve göçle ilişkili kavramların irdelenmesi, daha sonra konunun derinlemesine ele alınması uygun olacaktır. Çocuk emeği olgusu, çocukluk ve çalışma ile ilişkili kavramlar çerçevesinde değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Tarihsel açıdan incelendiğinde, çocukların çalışmasının kökleri çok eskiye dayanan ve birçok unsurla ilişkili, küresel bir sorundur. Çocuğa atfedilen roller zaman içerisinde değişime uğrasa da çocukların emek piyasasında her zaman önemli aktörlerinden biri olduğu görülmektedir. Çocuk emeğinin kullanımı, çocukların temel haklarının ciddi bir ihlalidir. Korunmaya muhtaç çocukların emeğinin kullanılması, toplumların gelecekleri konusunda bizleri düşündürmekte ve önemli sorunların da göstergesi olarak kabul edilmektedir (1,2).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çocuk ve çocuk emeğine ilişkin tanımlamalar ülkelerin ekonomik ve sosyo-kültürel durumuna göre değişse de çocuk emeğinin iktisadi faaliyetlerde kullanımı her zaman gözlenen bir durum olmuştur. Çocuk emeği, çocukların eğitime ulaş-

¹ Doç. Dr., Ordu Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği AD., aslicatiker@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-8102-6795

çocuk emeği ilişkisinin daha iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Ancak bu derinlemesine analizlerle nedenlerin daha net ortaya konulması mümkün olabilir.

Dünyada ve ülkemizde de benimsenmiş olan projeci bakış açısı acilen terk edilmeli ve uygun çözüm önerileri geliştirilmelidir. Unutulmamalıdır ki projeci bakış açısı sadece belirli bir grup ya da zümrenin yarar sağladığı, sınırlı ve süreli programlardır. Toplumun tüm kesimlerini ele alan daha geniş kapsamlı ve sürekli çabalara ve mücadeleye ihtiyaç duyulmaktadır. Sorunun aciliyeti ve derinliği düşünüldüğünde bu mücadeleye hemen ihtiyaç duyulduğu da görülmektedir.

Mücadele açısından kısa ya da orta vadede ve hedefe odaklanan politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Konuyu ele alırken sadece belirli iş kolları ya da belirli sektörler üzerinden hareket etmekte yarar sağlamayacaktır. Ulusal düzeyde bir yaklaşım sergilenmesi ve politikalar geliştirilmesi daha doğru olacaktır. Böylece konunun iş kolları ve bölgeler ile sınırlanmasının önüne geçilmesi mümkün olabilir. Bu açıdan daha net ve asgari standartların belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca politikalar formüle edilirken beklenmeyen sonuçları da hesaba katmak önemlidir, böylece iyi niyetli eylemlerin aslında çocuk işçiliğinde bir artışa yol açmasının da önüne geçilebilir.

Son olarak sorunun kapsamı ve çocuk işçilerin nerelerde bulunduğu göz önüne alındığında, çocuk işçiliğine karşı etkili politikaların yerel, ulusal ve uluslararası aktörlerin de eylemlerini gerektirmektedir. Bu noktada öne çıkan ILO gibi önemli uluslararası örgütlerin çocuk emeği sorununa sadece azgelişmişlik ülkelerin sorununun ötesinde yaklaşması ve tanımlaması önemlidir. Ancak böyle bir yaklaşımla geliştirilen politikalar daha gerçekçi olabilir ve sorunun çözümüne katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

1. Soydemir B. Geçmişten günümüze çocuk emeği: Türkiye’de çocuk emeğinin hukuki boyutu. In: Avcı M, Kara E (ed.) Birey, Örgüt ve Toplum: Eğitim Yayınevi; 2023. P. 89-105.
2. Aman S, Mahmood F, Ahmed A. Are migrant children at risk of child labour? Empirical evidence from Pakistan. Forum for Social Economics; 2023; 53(27): 1-16.
3. Savul G. Sinekler mi yoksa bataklık mı? ILO’nun çocuk emeğiyle mücadele stratejisine yönelik eleştirel değerlendirme. TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi; 2017; 16(62):11-17.
4. IOM. Uluslararası Göç Örgütü Göç Terimleri Sözlüğü 2009. (01/05/2024 tarihinde file:///C:/Users/user/Downloads/Uluslararası%C4%B1%20G%C3%B6ç%C3%A7%20Hukuku-G%C3%B6ç%C3%A7%20Terimleri%20S%C3%B6zlüğü%C3%BC%C4%9F%C3%BC.pdf adresinden ulaşılmıştır).
5. Yüce, TG, Tor H. Türkiye’de Göçmen Çocuk İşçiliği Sorunu. Akdeniz 8th International Conference On Social Sciences. Girne. Proceedings Book 2022. (01/05/2024 tarihinde <https://>

- www.akdenizkongresi.org/_files/ugd/797a84_bd5ee0c910744bfc16bfe96afd593a.pdf adresinden ulaşılmıştır).
6. Atasü-Topçuoğlu R. Göç ve sermaye ilişkisi ve Türkiye’de göçmen çocuk emeği. DİSKAR Enstitüsü İşçi Sınıfı ve Göç Bülteni; 2015; 4:116-126.
 7. Crépeau F. Preface: The rights of all children in the context of international migration 2013. (01/05/2024 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/children_on_the_move_15may.pdf#page=5 adresinden ulaşılmıştır).
 8. Ongan NT. Kapitalizm ve çocuk emeği. TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi; 2017; 16(62): 4-10.
 9. ILO. Child labour and migration 2024. (01/05/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/international-programme-elimination-child-labour-ipecc/sectors-and-topics/child-labour-and-migration> adresinden ulaşılmıştır).
 10. UNICEF. Migration 2024. (18/08/2024 tarihinde <https://data.unicef.org/topic/child-migration-and-displacement/migration/> adresinden ulaşılmıştır).
 11. ICMPD. International Migration: Drivers, Factors and Megatrends 2020. (18/08/2024 tarihinde <https://www.icmpd.org/file/download/51472/file/Policy%20Paper%20-%20Geopolitical%20Outlook%20on%20International%20Migration.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
 12. García Andrés A, Caamal Olvera CG, Olivera Martínez G. Child labour in the context of domestic migration: Evidence from immigrant children in Mexico. Revista de economía; 2022; 39(99): 9-30.
 13. IOM. Fatal Journeys 2019. (18/08/2024 tarihinde file:///C:/Users/LENOVO/Downloads/Fatal_journeys_missing_migrant_children_2019.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 14. TÜİK. 2019 Çocuk İşgücü Anketi sonuçları 2020. (01/05/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807> adresinden ulaşılmıştır).
 15. Dayıoğlu M, Kırdar MG. Keeping kids in school and out of work: compulsory schooling and child labor in Turkey. Journal of Human Capital; 2022;16(4): 526-555.
 16. Dayıoğlu M, Kırdar MG, Koç İ. The making of a “Lost generation”: child labor among syrian refugees in Turkey. International Migration Review; 2023. <https://doi.org/10.1177/01979183231171551>
 17. Gül SS, Türkmen E, Nizam ÖK. (2019). Türkiye’de emeğin en savunmasız hali: Şanlıurfa’da Suriyeli mülteci çocuk işçi olmak. Çalışma ve Toplum; 2019; 2(61): 917-940.
 18. Lordoğlu K, Aslan M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye’deki Suriye’li çocuklar. Çalışma ve Toplum; 2018; 2(57): 715-732.
 19. TNSA. Suriyeli Göçmen Örneklemi Ana Rapor 2018. (01/04/2024 tarihinde https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/2018%20TNSA/2018_TNSA_SR_compressed.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 20. Aytaç Ö, Kılınç P. Emek sömürsünün yeni yüzü: Suriyeli çocuk işçiler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; 2021; 31(1): 381-404.
 21. Kireçdağ N. Antakya’da bir alan araştırmasına dayalı gözlemler: Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler. TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi; 2017; 16(62): 29-35.
 22. TİHEK. Doğum Temelinde Ayrımcılık. (18/08/2024 tarihinde (<https://www.tihkek.gov.tr/public/pdf/files/tqgd5g.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
 23. Tunçcan N. Çocuk işçiliği: nedenleri, boyutları ve küreselleşen dünyadaki konumu. Istanbul University, Journal of Social Policy Conferences; 2000: No. 43-44.
 24. Fatima A. Child labour in Pakistan: Addressing supply and demand side labour market dynamics. The Economic and Labour Relations Review; 2017; 28(2): 294-311.
 25. Jouvin M. addressing social desirability bias when measuring child labor use: an application to cocoa farms in côte d’ivoire, The World Bank Economic Review; 2024; 38(3): 625-646.

26. Adeagbo JO, Mosobalaje RO. Poverty, child labour and access to schooling in Oyo state. *African Journal of Educational Management*; 2023; 24(1): 144–166.
27. Akram S, Hassan MU, Shahzad MF. Factors fuelling the persistence of child labour: Evidence from Pakistan. *Child Ind. Res.*; 2024;17: 1771–1790.
28. Congdon Fors H. Child Labour Background, Challenges, and the Role of Research in Achieving Sustainable Development Goal 2024. (01/08/2024 tarihinde <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/79560/840.%20Child%20labor%20H%20Congdon%20Fors.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden ulaşılmıştır).
29. Kumar P. Will substantial gain on reducing child labour fail due to Covid-19? School closure, economic crisis and child labour during pandemic. *The National Life Skills, Value Education & School Wellness Program: Expressions India*; 2020; 6(2): 21-24.
30. Şişman Y, Etcı H. Sosyal politika açısından enformel sektörün bir yansıması: sokakta çalışan çocuklar. *Journal of Academic Value Studies*; 2019; 3(12):172-192.
31. Maksud AKM, Hossain KR, Sayed S, Aked J. Informal economy perspectives on the prevalence of worst forms of child labour in Bangladesh's leather industry, CLARISSA (Child Labour: Action-Research-Innovation in South and South-Eastern Asia) 2024. (18/08/2024 tarihinde [file:///C:/Users/aslic/Downloads/CLARISSA_REP8_Informal_Economy_Perspectives_Bangladesh%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/aslic/Downloads/CLARISSA_REP8_Informal_Economy_Perspectives_Bangladesh%20(1).pdf) adresinden ulaşılmıştır).
32. Ahad MA, Parry YK, Willis E, Ullah S, Ankers M. Maltreatment of child labourers in Bangladesh: Prevalence and characteristics of perpetrators. *Heliyon*; 2023; 9(9): 1-13.

Değişen Dünyayla Birlikte Dönüşen Çocuk Emegi

Tülay TEKİN YILMAZ ¹

GİRİŞ

Tarihin bütün dönemlerinde çocuk emeğinden faydalandığı bilinen bir gerçektir. Sanayileşme öncesi ev içi üretime katkı sağlayan çocuklar, sanayileşme ile birlikte fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Rönesans ve Reformun etkisi ile birlikte özellikle batı toplumlarında çocukluk algısında bir değişim yaşanmış ve çocuğa aile içinde ekonomik bir değer atfedilmekten vazgeçilmiştir. Bu anlayış değişikliği beraberinde özellikle üst ve orta sınıf ailelerin çocuklarının fabrikalarda çalıştırılmaları yerine okula devam etmeleri gerektiği düşüncesine yol açmıştır. Böylece çocuklar toplum tarafından korunup kollanması gereken sevgi ve şefkat kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır (1).

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılda gelişen toplumsal hassasiyetlerin en önemlileri çocuk hakları ile ilgili olanlardır. Bu dönemde çocukların çalıştırılmasına karşı çok yoğun bir toplumsal mücadele olduğu görülmektedir. Ancak tüm çabalara rağmen çocukların çalıştırılmasının engellenemediği, bu gün bile hala değişik sektörlerde çocuk emeğinden faydalanılmaya devam edildiği bir gerçektir. Farklı emek biçimlerinin yan yana ve eş zamanlı bir şekilde sürdüğü günümüz ekonomik düzeninde çocuk emeği biçimleri de çeşitlenmeye devam etmektedir. Bugün sanayi ya da tarım sektörü gibi emek yoğun işlerde çalışan çocukların yanı sıra medya sektöründe çalışan/ çalıştırılan çocuklar da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak hayatımızın her alanına yayılan dijitalleşmenin bir

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Roman Dili ve Kültürü AD., tulaytekinyilmaz@trakya.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9828-1730

bireylere dayattığı daha çok kazanma arzusunun tetiklediği aileler ve şirketler çocukların mahremiyetini ve emeğini bu uğurda feda ederek, onların masum ve savunmasız dünyalarını bozacak müdahalelerde bulunmaktadırlar. Bu noktada ailelerin kapitalist sistem içerisinde nasıl değişip dönüştükleri üzerinde durulması gereken bir diğer tartışma konusudur.

KAYNAKLAR

1. İnal K. İnal, K. Türkiye’de çocuk emeği; İnal K (der.). Ankara: Ütopya Yayınevi; 2010. p. 7-27
2. Tait A. Meet the wannabe kidfluencers struggling for stardom. MIT Technology Review (15/08/2024 tarihinde <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr> adresinden ulaşılmıştır).
3. Heywood C. Baba bana top at! Batı’da çocukluğun tarihi; Hoşsucu E (çev. ed.). İstanbul: Kitap Yayınevi; 2003.
4. İnal K. Çocukluğun sosyal tarihi bazı değişkenler açısından genel bir değerlendirme. Toplum ve Hekim Dergisi. 2007; 22(5): 324-343.
5. İnal, K. Modernizm ve çocuk: Geleneksel, modern ve postmodern çocukluk imgeleri. Ankara: Sobil Yayınları. 2007.
6. Fass, P. S. Çocuklar ve küreselleşme, Ahioğlu N (çev.). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2004; 37(1): 141-155.
7. Tekin Yılmaz, T. Çocuk emeğinin dönüşümü: Ev içi üretimden film setlerine. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2020; 9(2): 1237-1247. <https://doi.org/10.33206/mjss.5402801>.
8. Karakoç E., Ünlü T. T. Oyun mu, iş mi? YouTube kidfluencerları üzerine karşılaştırmalı bir analiz. TRT Akademi. 2021; 6(12): 468-493. <https://doi.org/10.37679/trta.923833>
9. Tekin Yılmaz, T. Çocuk işçiliğinin yeni formları. Çalışma ve Toplum. 2014; 40(1): 211-230.
10. Lazzarato, M. Thought in Italy: A Potential Politics (Theoriy Out of Bounds), Radical. In; P. Virno, M. Hardt (Eds.). Immaterial Labour. Minnesota: University of Minnesota Press; 1996. p. 133-150
11. Hardt, M., Negri, A. Çokluk: İmparatorluk çağında savaş ve demokrasi; Yıldırım B (çev. ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 2004.
12. Hardt, M. Affective Labor 1999. (25.01.2019 tarihinde <http://www.english.ufl.edu/mrg/readings/Affective%20Labor> adresinden ulaşılmıştır)
13. Tosun, E., Deniz, Ş. Youtube’da çocuğun tüketim odaklı sömürüsü: Kidfluencerlar üzerine bir araştırma. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; 2023. 14(2): 595-618. <https://doi.org/10.36362/gumus.1233477>
14. Cıngı, Y., Köseadağ, M. S. Youtube’da çocuk emeği: İzleyici çocuklar perspektifinden nitel bir araştırma. Erciyes İletişim Dergisi; 2024. 11(1): 181-203. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1349576>
15. Duman K., Özdoğan G. Dijital emek ve kullanıcı içeriğinin metalaşması: Katılımcı sözlük yazarları üzerine inceleme. Erciyes İletişim Dergisi; 2018. 5(4): 75-99. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.419811>
16. Nottingham, E. ‘Dad! cut that part out!’ Children’s rights to privacy in the age of ‘generation tagged’: Sharenting, digital kidnapping and the child micro-celebrity. In: Murray J, Swadener B B, Smith K (eds.) The Routledge International Handbook of Young Children’s Rights, 2019.
17. Küçükali A., Serçemeli C. Sosyolojik ve hukuki boyutlarıyla sosyal medyadaki çocuk işçiliği: Instagram örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi; 2020. 13(75): 658-670. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.11313>

18. İş Kanunu (30.8.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin.4857.pdf>. 2015 adresinden ulaşılmıştır)
19. Atalay, G. E. Sosyal medya ve çocuk: “Babishko family fun tv” isimli youtube kanalının eleştirel bir analizi. Erciyes İletişim Dergisi Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı; (2019). (1): 179-202. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.484856
20. Sekmen, M. Çocuk Youtuber’larda sorunlu bir alan: Tüketim ile mahremiyetin yitimi, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2019. 8 (4): 3566-3584. <https://doi.org/10.33206/mjss.509628>
21. Oswald, M., James, H., and Nottingham, E. The not-so-secret life of five-yearolds: Legal and ethical issues relating to disclosure of information and the depiction of children on broadcast and social media. Journal of Media Law; 2016. 8(2). p. 198-228. <https://doi.org/10.1080/17577632.2016.1239942>

Çocuk İşçilerde Sosyal Statünün Sağlıkla İlişkisini Anlamak

Emine ÖNCÜ ¹

GİRİŞ

Sağlığın sosyal belirleyicileri, bireylerin doğduğu, büyüdüğü, çalıştığı, yaşadığı ve yaşlandığı koşullardır ve toplumsal etmenler olarak da bilinen bu koşullar, sağıkta eşitsizliklerin ana kaynağı durumundadır. COVID 19 Salgını, iklim değişikliği ve dünya çapındaki çatışmalar da dâhil olmak üzere, 21. yüzyılın ikinci çeyreğine girerken devam edegelen krizler, ülkeler arasında ve ülke içindeki eşitsizlikleri daha da belirginleştirmektedir (1).

Sağlığın sosyal belirleyicileri bireylerin günlük yaşam koşullarını da şekillendiren; sosyo-ekonomik, politik ve siyasi sistemleri içine alan geniş güçler ve sistemler dizisidir. Bu güç ve sistemler dizisi kaçınılmaz olarak paranın, gücün ve kaynakların küresel ve ulusal düzeyde dağılımıyla şekillenmektedir. Çoğu zaman belirli bir grubun sahip olduğu kaynaklar diğer gruplardan farklılıklar gösterebilmekte; bu durum, sosyal ve ekonomik konumlarına göre toplumun bazı kesimlerinin daha fazla “ayrıcalığa” ya da “ayrımcılığa” maruz kalmasına yol açmaktadır (2,3). Çoğu sağık farkı paranın ve gücün sosyal hiyerarşi boyunca eşit olmayan dağılımının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre sosyo-ekonomik yelpazenin üst ucunda yer alan kişiler, genellikle sağık hizmetlerine, beslenme kaynaklarına, daha sağlıklı yaşam koşullarına ve daha az stresli işlere sahiptirler. Yelpazenin alt ucunda kalan kişiler ise paylarına düşenle yetinmek durumunda kalanlardır (3,4).

Sanayi devriminden bu yana ailelerin düşük sosyal statüsünü paylaşan çocuklar, erkenden iş dünyasına dâhil olarak bu eşitsizliklerle mücadele etmek

¹ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği AD.,
eeoncu@mersin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6660-1640

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. Operational framework for monitoring social determinants of health equity. 2024.
2. Mas-Sandoval A, Mathieson S, Fumagalli M. The genomic footprint of social stratification in admixing American populations. *Elife*. 2023;12:1–23.
3. Alegría M, A N, Falgas I, Wang Y, Alvarez K. Social determinants of mental health: Where we are and where we need to go. *Curr Psychiatry Rep*. 2019;20(11):1–20.
4. Miyamoto Y. Culture and social class. *Curr Opin Psychol*. 2017;18:67–72.
5. Gowland RL, Caffell AC, Quade L, Levene A, Millard AR, Holst M, et al. The expendables: Bioarchaeological evidence for pauper apprentices in 19th century England and the health consequences of child labour. *PLoS One*. 2023;18(5 May):1–29.
6. Jayawardana D, Baryshnikova N V., Cheng TC. The long shadow of child labour on adolescent mental health: A quantile approach. *Empir Econ*. 2023;64(1):77–97.
7. Sharma NP, Dhakal S, Oliver A, Gupta S, Kumari V, Pandey R, et al. Threat biases associate with anxiety and depression in physically-abused young people with a history of child labour. *J Behav Ther Exp Psychiatry*. 2022;77(September):101765.
8. ILO, UNICEF. COVID-19 and child labour: A time of crisis, a time to act [Internet]. COVID-19 and child labour: A time of crisis, a time to act. 2020. Available from: <https://www.unicef.org/dominicanrepublic/comunicados-prensa/segun-la-oit-y-unicef-millones-de-ninos-podrian-verse-obligados-realizar-trabajo>
9. Ran X, Huang T, Chen G. Subjective socioeconomic status, class Mobility and Health Disparities of older people. *Int J Environ Res Public Health*. 2022;19(21):1–13.
10. Omorogiuwa TBE. Troubling childhood: The physical and health issues experienced by child labourers. *Soc Work Public Health*. 2020;35(8):679–88.
11. Bartoskova Polcova A, Nieto-Martinez R, Mechanick JI, Maranhao Neto GA, Infante-Garcia MM, Pikhart H, et al. Comparison of social gradient in cardiometabolic health in Czechia and Venezuela: a cross-sectional study. *BMJ Open*. 2023;13(3):1–10.
12. Gnanapragasam SN, Astill Wright L, Pemberton M, Bhugra D. Outside/inside: Social determinants of mental health. *Ir J Psychol Med*. 2023;40(1):63–73.
13. Koski J, Xie H, Olson IR. Foundations of status perception. *Soc Neurosci*. 2015;10(5):527–50.
14. Şahin O, Nasır S. Objektif ve subjektif sosyal statü arasındaki ilişkinin incelenmesi. *J Econ Cult Soc*. 2019;59(1):185–98.
15. Ellis L, W. Hoskin A, Ratnasingam M. Conceptualizing and measuring social status. *Handb Soc Status Correl*. 2018;1–14.
16. Hopcroft R. *Sociology: A Biosocial Introduction*. 2nd ed. New York; 2018. 1–390 p.
17. Zelinska O, Gugushvili A, Bulczak G. Social mobility, health and wellbeing in Poland. *Front Sociol*. 2021;6(November):1–11.
18. Pförtner TK, Demirel I. How working conditions, socioeconomic insecurity, and behavior-related factors mediate the association between working poverty and health in Germany. *Int J Public Health*. 2022;67(May):1–10.
19. Martin CL, Ghastine L, Lodge EK, Dhingra R, Ward-Caviness CK. Understanding health inequalities through the lens of social epigenetics. *Annu Rev Public Health*. 2022;43:235–54.
20. Deichmann U. The social construction of the social epigenome and the larger biological context. *Epigenetics and Chromatin*. 2020;13(1):1–14.
21. Lacal I, Ventura R. Epigenetic Inheritance: Concepts, mechanisms and perspectives. *Front Mol Neurosci*. 2018;11(September):1–22.
22. Gugushvili A, Zelinska O, Präg P, Bulczak G. Does perceived social mobility affect health? Evidence from a fixed effects approach. *Soc Sci Med*. 2022;294(January).

23. Bulczak G, Gugushvili A. Downward income mobility among individuals with poor initial health is linked with higher cardiometabolic risk. *PNAS Nexus*. 2022;1(1):1–9.
24. Browman AS, Destin M, Kearney MS, Levine PB. How economic inequality shapes mobility expectations and behaviour in disadvantaged youth. *Nat Hum Behav*. 2019;3(3):214–20.
25. Tokuç B, Halil, Evren SM, Ekuklu G. Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinde umutsuzluk ve sürekli kaygı düzeyleri. 2009;8(2):155–60.
26. Deveci S. The level of hopelessness in the students of an occupational education center and affecting factors. *Dicle Med J / Dicle Tip Derg*. 2011;38(3):312–7.
27. Islam S, Jaffee SR. Social mobility and mental health: A systematic review and meta-analysis. *Soc Sci Med*. 2024;340(November 2023):116340.
28. Ornek OK, Esin MN. Psychological health problems among adolescent workers and associated factors in Istanbul, Turkey. *Saf Health Work*. 2018;9(1):101–8.
29. Kaçmaz Ersü N., Ersü A., Can Acar B., Çetinkaya K., Öngel K. Lisese eğitim gören gençler ile çıraklık eğitim merkezine devam eden gençlerin sağlık risk ve problemlerinin karşılaştırılması. *Sted*. 2015;24(3):237–44.
30. Yiğit Ü, Öncü E. Çalışan gençlerde sigara, alkol, uyuşturucu/ uyarıcı madde kullanımı ve risk faktörleri. *Addicta*. 2019;6(4):49–66.
31. Botan E, Yüksel A. Mersleki eğitim merkezine devam eden gençlerin sağlık, sosyalekonomik durumları ve boyun eğici davranışlar açısından değerlendirilmesi. *Türk J Public Heal*. 2019;17(3):238–48.
32. Sevinç M, Aydoğdu M, Cançelik M, Binici T, Palabıçak M. Poverty, child labor, and hope: The Relationship between hope and perceived social support in children working in street markets in TRC2 Region. *Children*. 2020;7(78):1–16.
33. Sturrock S, Hodes M. Child labour in low- and middle-income countries and its consequences for mental health: a systematic literature review of epidemiologic studies. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 2016;25(12):1273–86.
34. dos Santos DP, Alberto M de FP, da Costa RR, dos Santos CB. Child labour implications for adults: Experiences and childhood. *Psicol e Soc*. 2013;25:91–100.
35. Emerson PM, Souza AP. Is there a child labor trap? Intergenerational persistence of child labor in Brazil. *Econ Dev Cult Change*. 2003;51(2):375–98.
36. Kassouf AL, McKee M, Mossialos E. Early entrance to the job market and its effect on adult health: Evidence from Brazil. *Health Policy Plan*. 2001;16(1):21–8.
37. Liao M, Hong JS. Child labor in the people's republic of China: An ecological systems analysis. *Int Soc Work*. 2011;54(4):565–79.
38. Omorogiwa TBE. Troubling childhood: The physical and health issues experienced by child labourers. *Soc Work Public Health*. 2020;35(8):679–88.
39. Kaakinen J, Harmon Hanson S. Family health care nursing: Theory, practice, and research. In: Kaakinen J, Gedaly-Duff V, Padgett D, Harmon Hanson S, editors. *Public Health*. 4th ed. Philadelphia: Davis Company; 2010.
40. Karadoğan UC. “Çocuk ve çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet* 2019;4(7):195–226.
41. Beşoluk E, Parlak Z. Temel bir çalışma standardı olarak gelişmekte olan ülkelerde çocuk işçiliği. *Ekon Maliye İşletme Derg*. 2022;5(1):54–67.
42. Hedges C, Ingleby E, Martin M. Children's rights and child labour. *Prism Cast New Light Learn Theory Pract*. 2023;5(2):33–46.
43. Erdoğan R, Ertaş N. Van kentinde çocuk işgücünün mekansal analizi. *Akad Sos Araştırmalar Derg*. 2017;5(41):219–46.
44. UNICEF, ILO. Child-Labour-Report-1_24. 2021. 1–88 p.
45. International Labour Organization and United Nations Children's Fund. COVID-19 and

- child labour: A time of crisis, a time to act [Internet]. 2020. Available from: https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2020/06/COVID-issue-paper-EN-1_4_2-FINAL.pdf
46. Erözyürek Gülcan A, Ural A. Türkiye’de çocuk işçiliği konusunda yapılan lisansüstü tezlerini nelenmesi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Derg. 2024;24(1):523–43.
 47. TÜİK. Çalışan Çocuk İstatistikleri 2019. (10.05.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807> adresinden ulaşılmıştır).
 48. TÜİK. İstatistiklerle Çocuk, 2023. (10.05.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20%26%2C0'C4%B1n%C4%B1%20%C3%A7ocuk%20n%C3%BCfus%20olu%C5%9Fturdu&text=%C3%87ocuk%20n%C3%BCfusun%20%51%2C3'y%C4%B1l%C4%B1nda%20%26%2C0%20oldu> adresinden ulaşılmıştır).
 49. Abdullah A, Huynh I, Emery CR, Jordan LP. Social norms and family child labor: A systematic literature review. *Int J Environ Res Public Health*. 2022;19(7).
 50. Batomen Kuimi BL, Oppong-Nkrumah O, Kaufman J, Nazif-Munoz JI, Nandi A. Child labour and health: A systematic review. *Int J Public Health*. 2018;63(5):663–72.
 51. Doran KB. How does child labor affect the demand for adult labor? Evidence from rural Mexico. *J Hum Resour*. 2013;48(3):702–35.
 52. Çöpoğlu M. Bir kısır döngü: Dünyada ve Türkiye’de çocuk işçiliği ve işsizlik. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sos Bilim Derg*. 2018;6:671–84.
 53. McEwen CA, McEwen BS. Social structure, adversity, toxic stress, and intergenerational poverty: An early childhood model. *Annu Rev Sociol*. 2017;43:445–72.
 54. Macnaughton G, Frey D. Challenging neoliberalism: ILO, human rights, and public health frameworks on decent work. *Health Hum Rights*. 2018;20(2):43–56.
 55. Yüceol HM. COVID 19 Pandemi süreci sonrasında çocuk işçiliğinde genel durum ve politika önerileri. *Mersin Üniversitesi Sos Bilim Enstitüsü Derg*. 2022;5(2):40–53.
 56. Ömer Aytaç, Pelin Kılınç. Emek sömürsünün yeni yüzü. *Fırat Üniversitesi Sos Bilim Derg*. 2021;31(1):381–404.
 57. Dayioglu M, Kirdar MG. Keeping kids in school and out of work: Compulsory schooling and child labor in Turkey. *SSRN Electron J*. 2020;(13276).
 58. Aransiola TJ, Justus M. Child labor hazard on mental health: Evidence from Brazil. *J Ment Health Policy Econ*. 2018;21(2):49–58.

Çalışan Çocukların Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri ve Karşılaştıkları Riskler ¹

Nilüfer TATOĞLU ²
Tülay KUZLU AYYILDIZ ³

GİRİŞ

Çocukların çalışması, küresel ölçekte oldukça yaygın bir durum olmasına karşın, toplumların tarihi ve sosyal yapılarındaki farklılıklar bu konuya yaklaşımı etkilemiş ve çocuk işçiliği kavramının tanımlanmasını güçleştirmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çocuk işçiliğini “*çocukların çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verici işlerde istihdam edilmesi*” olarak ifade ederken, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), çocuk işçiliğini “*çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş*” olarak tanımlamıştır. Ülkemizde ise 4857 sayılı İş Kanunu’nun 71. maddesine dayanılarak çıkarılan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. Maddesinde çocuk işçi “*14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi*” olarak tanımlanmıştır (1,2).

Çocuk işçiliği, çocukların hak ve özgürlükler anlamında çokça istismar edilen bir kavram olup en önemli nedeni yoksulluktur. Anne-babanın ekonomik gelirinin olmadığı ya da yetersiz olduğu kalabalık ailelerde çocuklar ev ekonomi-

¹ Dr., Zonguldak İl Sağlık Müdürlüğü, nilufer.tatoglu@saglik.gov.tr, ORCID iD: 0000-0002-9266-3041

² Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı e Hastalıkları Hemşireliği AD., tayyildiz67@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-8924-5957

* Bu kitap bölümünün yazımında Nilüfer Tatoğlu’nun “Roy Uyum Modeline Temellendirilmiş Sağlık Eğitiminin Risk Grubu Ergenlerde Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Benlik Saygısı Üzerine Etkisi” adlı doktora tez çalışmasından yararlanılmıştır.

KAYNAKLAR

1. UNICEF, ILO. Global Estimates 2020, trends and the road forward. ILO, 2021.
2. Resmi Gazete. Çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma usul ve esasları hakkında yönetmelik, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2004, 25425: 6.
3. Gül T, Öztürk M. Çocuk işçiliğinin nedenleri üzerine kavramsal bir çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2020, 37: 130-148.
4. Özpolat AO, Aktuna E. Türkiye’de çocuk yoksulluğuna ilişkin bir değerlendirme. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2023, 9.1: 204-223.
5. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Çalışan çocuk istatistikleri. Temel bulgular. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-338072020>. Erişim tarihi: 01 Temmuz 2022
6. Genç BN, Aluç SS, Ergül Ş, et al. Kadın yoksulluğu üzerine nitel bir araştırma. Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi, 2023.
7. Lordoğlu K, Aslan Mustafa. Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye’deki Suriye’li çocuklar. Çalışma ve Toplum, 2018, 2.57: 715-732.
8. Kadim M. Duygusal gelişim. Eğitimin kavramsal temelleri-8: Eğitim Psikolojisi, 2023, 91.
9. Karagözoğlu Ö, Babaoğlu P. Türkiye’de çocuk işçiliğiyle mücadelede kurumsal yapı. Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 2022, 7.2: 57-75.
10. Yavuzer H. Çocuk gelişimi el kitabı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2016.
11. Onar G, Odabaşı İS, Canbolat Z. Adolesan döneminin psikolojik profili, sorunları ve koruyucu sağlık hizmetleri. Turkey Health Literacy Journal, 2021, 2.1: 52-66.
12. Gülcan MG. Çocuk işçiliği ve eğitim: Öğretmen el kitabı. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Genel Yayın, 2017, 72. Erişim Adresi: https://www.csgeb.gov.tr/media/19084/cocuk_isciligi_elkitabı.pdf. Erişim Tarihi: 01 Ekim 2022.
13. Kahraman AB, Özden MH. Çocuk yoksulluğu ve sokakta çalışan çocuk işçiler üzerine bir inceleme (Ankara-Sincan örnekleme). The Journal Of Social Sciences, 2020, 17.17: 311-327.
14. Aytaç Ö, Kılınç P. Emek sömürsünün yeni yüzü: Suriyeli çocuk işçiler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021, 31.1: 381-404.
15. Yavuzer H. Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu. 22. Basım, 2020; s. 80-109, Remzi Kitabevi, İstanbul
16. İş E, Özkan B. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar. EKEV Akademi Dergisi, 2024; (98), 62-74. <https://doi.org/10.17753/so-sekev.1426395>
17. Karadeniz, G. Olumsuz çocukluk yaşantıları ve zihinsel temsiller. Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi Psikoloji Dergisi, 2024; 2(1), 76-103.
18. Ardıç A. Adolesan sağlığını geliştirme programının erken adolesan dönemi çocukların beslenme fiziksel aktivite ve ruh sağlığı üzerine etkisi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul. 2014.
19. Temircan Z. Bilişsel olmayan beceriler- eğitim psikolojisi araştırmalarında yeni bir bakış açısı. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2023; 25(2), 382-392. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1172003>
20. Selçuk Z. Eğitim psikolojisi. 20. Basım, Ankara: Nobel Kitapevi. 2012.
21. Gnanaselvam NA, Joseph B. Depression and behavioral problems among adolescent girls and young women employees of the textile industry in India. Workplace health & safety, 2018; 66(1): 24-33.
22. Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO). Çocuk işçiliği. 2017. Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf. Erişim tarihi: Aralık 2022.

23. Berigel S, Eroğlu İ. Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Dinamikleri. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2019; 39-56.
24. Karadeniz O, Akın E, Abacı Nİ. Fındık tarımında çocuk işçiliği: Giresun ili Piraziz ilçesi örneği. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 2021; 36(3), 398-407.
25. Uğurlu TT, Şengül CB, Şengül C. Bağımlılık Psikofarmakolojisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. Mart 2012;4(1):37-50. doi:10.5455/cap.20120403
26. Karakuş BN, Özdemir F, Görmüş ZIS, et al. Bağımlılık fizyopatolojisine genel bakış. KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2021; 2(3), 158-166.
27. Bilgin R. Sokakta çalışan çocukları bekleyen risk ve tehlikeler: Diyarbakır örneği. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 2012; 8(15), 79-96
28. Aktay M. İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. Gelişim ve Psikoloji Dergisi, 2020;1(2), 169-184.
29. Onat G, Dinç H, Günaydın S, et. al. Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, 2016;3(1), 9-15. <https://doi.org/10.17681/hsp.61140>
30. Öncü E, Kurt AÖ, Esenay FI, et.al. Abuse of working children and influencing factors, Turkey. Child Abuse Negl. 2013 May;37(5):283-91. doi: 10.1016/j.chiabu.2012.11.006. Epub 2013 Jan 9. PMID: 23312120.

Otomotiv Sektöründe Çalışan Çocuklarda Sağlık Sorunları

Fatma BOZDAĞ¹

GİRİŞ

Çocukların çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, saygınlıklarını azaltan, ruhsal ve fiziksel gelişimlerini olumsuz etkileyen işler “çocuk işçiliği” olarak tanımlanmaktadır (1). Bu kavram, çocuğun sömürülmesi, sağlık, güvenlik ve eğitim hakkının elinden alınmasını ifade eder (2). Çocuk işçiliği, düşük gelirli ülkeler başta olmak üzere günümüzde her ülkede halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir (3). Sanayi devrimiyle birlikte fabrikaların kurulması, telgraf ve diğer iletişim araçlarının yaygınlaşması, biçerdöverin icadı, demir yolları, buharlı gemiler, dikiş makineleri ve konserveleme gibi birçok alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Çocukların yetişkinlere göre vücutlarının daha küçük olması, yetişkinlerin ellerinin giremeyeceği makinelerle ellerinin daha kolay girebilmesi, ince işleri daha kolay yapabilmeleri ve ucuz işçi olarak görülmeleri çalıştırılmalarında tercih edilmelerine neden olmuştur (4).

Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu gibi uluslararası kuruluşlar tarafından çocuk işçiliği ile mücadele sürdürülmeye çalışılsa da sorun ortadan kalkmış durumda değildir (5). Bu kuruluşlar arasında Uluslararası Çalışma Örgütü’nün çocuk işçiliği konusunda çıkardığı 1973’te imzalanan 138 sayılı “Asgari Yaş Sözleşmesi” ile 1999’da imzalanan 182 sayılı “En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması Sözleşmesi” iki temel sözleşme olarak ön plana çıkmaktadır. Bu sözleşmelerde tehlikeli işlerde çalışmak için asgari yaş koşulu olan 18 yaşın ve zorunlu eğitimi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., fatmabozdg@harran.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-2636-8992

KAYNAKLAR

1. ILO. Çocuk işçiliği. 2021. (12/07/2024 tarihinde
7. ILO, 2017. In conflicts and disasters, protect children from child labor. (17/07/2024 tarihinde
11. TÜİK. Çocuk işgücü anketi sonuçları, 2019. 2020. (11/07/2024 tarihinde
13. Abdullah A, Huynh I, Emery CR, et al. Social norms and family child labor: a systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19(7): 4082. doi: 10.3390/ijerph19074082
14. Luckstead J, Tsioboe F, Nalley LL. Estimating the economic incentives necessary for eliminating child labor in Ghanaian cocoa production. *PloS One*. 2019;14(6): e0217230.
15. Radfar A, Asgharzadeh SAA, Quesada F, et al. Challenges and perspectives of child labor. *Industrial Psychiatry Journal*. 2018;27(1): 17-20. doi: 10.4103/ipj.ipj_105_14
16. Posso A, De Silva Perera U, Mishra A. Community-level health programs and child labor: Evidence from Ethiopia. *Health Economics*. 2021;30(12): 2995-3015. doi: 10.1002/hec.4429
17. Aransiola TJ, Justus M. Child labor hazard on mental health: Evidence from Brazil. *The Journal of Mental Health Policy Economics*. 2018;21(2): 49-58.
18. Batomen Kuimi BL, Oppong-Nkrumah O, Kaufman J, et al. Child labour and health: A systematic review. *International Journal of Public Health*. 2018;63: 663-672. doi: 10.1007/s00038-018-1075-9

19. Ibrahim, A., Abdalla, S. M., Jafer, M., et al. Child labor and health: a systematic literature review of the impacts of child labor on child's health in low-and middle-income countries. *Journal of Public Health*. 2019;41(1): 18-26. doi: 10.1093/pubmed/fdy018
20. Bozdag F, Balci S. Prevalence of musculoskeletal system problems in children working in Turkey's automotive industry. *Public Health Nursing*. 2023;40(6): 876-884. doi: 10.1111/phn.13243
21. Tokgöz A, Işık G. Sanayide çocuk emeği: Şanlıurfa evren sanayi örneği. 2020. (17/07/2024 tarihinde https://www.academia.edu/44428945/SANAYI%C4%B0DE_%C3%87OCUK_EME%C4%9E%C4%B0_%C5%9EANLIURFA_EVREN_SANAYI%C4%B0_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0 adresinden ulaşılmıştır).
22. Yılmaz U, Bayat M. Oto tamirhanelerinde çalışan çocuk işçilerin sağlıklarını koruyucu davranışları ile iş ortamı ve çalışma koşullarının değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2005;14: 37-45.
23. Akyan MA, Atak N. Çankırı sanayi sitesinde çalışna çocuklar ve çalışma koşulları. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*. 2004;57(3).
24. Göl İ. Sanayi sitesinde çalışna çocuk ve genç işçilerin çalışma koşulları ile sağlık durumları ve sağlığın önemi algılarının değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 2016;15(4): 347-353.
25. Fouad AM, Amer SA, Abdellatif YO, et al. Work-related injuries among 5–17 years-old working children in Egypt: findings from a national child labor survey. *BMC Public Health*. 2022;22(1): 1303. doi: 10.1186/s12889-022-13689-6
26. Jarolímeck J, Urban P, Pavlínek P, et al. Occupational diseases in the automotive industry in Czechia–Geographic and medical context. *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health*. 2017;30(3): 455-468. doi: 10.13075/ijomeh.1896.00919
27. Khan K, Room SA, Bacha AUR, Nabi I, et al. Assessment of heavy metals among auto workers in metropolitan city: A case study. *Frontiers in Public Health*. 2023;11: 1277182. doi: 10.3389/fpubh.2023.1277182
28. Alimohammadi I, Kanrash FA, Vosoughi S, et al. Relationship between noise annoyance and high blood pressure in workers exposed to chronic noise among the workers of an automotive industry. *Indian Journal of Occupational and Environmental Medicine*. 2020;24(3): 153-156. doi: 10.4103/ijoem.IJOEM_259_19
29. Rodriguez Diez-Caballero B, Alfonso-Beltrán J, Bautista JJ, et al. Occupational risk factors for shoulder chronic tendinous pathology in the Spanish automotive manufacturing sector: A case-control study. *Musculoskeletal Disorders*. 2020; 21: 1-8. doi: 10.1186/s12891-020-03801-5
30. He X, Xiao B, Wu J, et al. Prevalence of work-related musculoskeletal disorders among workers in the automobile manufacturing industry in China: a systematic review and meta-analysis. *Public Health*. 2023; 23(1): 2042. doi: 10.1186/s12889-023-16896-x
31. Moayad SJ, Kamal SHM, Sajjadi H, et al. Child labor in Tehran, Iran: Abuses experienced in work environments. *Child Abuse & Neglect*. 2021;117: 105054. doi: 10.1016/j.chiabu.2021.105054
32. Ramos AK. Child labor in global tobacco production: A human rights approach to an enduring dilemma. *Health and Human Rights*. 2018;20(2): 235.
33. Summers P, Quandt SA, Spears Johnson, et al. Child work safety on the farms of local agricultural market producers: Parent and child perspectives. *Journal of Agromedicine*. 2018;23(1): 52-59. doi: 10.1080/1059924X.2017.1387635
34. Quandt SA, Arnold TJ, Mora DC, et al. Hired Latinx child farm labor in North Carolina: The demand-support-control model applied to a vulnerable worker population. *American Journal of Industrial Medicine*. 2019;62(12): 1079-1090. doi: 10.1002/ajim.23039

35. Quandt SA, Arnold TJ, Talton JW, et al. Musculoskeletal injury symptoms among hired Latinx child farmworkers in North Carolina. *American Journal of Industrial Medicine*. 2021;64(7): 620-628. doi:10.1002/ajim.23255
36. Arcury TA, Arnold TJ, Quandt SA, et al. Health and occupational injury experienced by Latinx child farmworkers in North Carolina, USA. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020;17(1): 248. doi: 10.3390/ijerph17010248
37. Fassa AG, Faria NM, Szortyka AL, Meucci RD, et al. Child labor in family tobacco farms in Southern Brazil: Occupational exposure and related health problems. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021;18(22): 12255. doi: 10.3390/ijerph182212255
38. Kim J, Rana S, Lee W, et al. How the bidi tobacco industry harms child-workers: results from a walk-through and quantitative survey. *Safety and Health at Work*. 2020;11(2): 143-151. doi: 10.1016/j.shaw.2020.02.002
39. Sara HH, Bayazid AR, Quayyum Z. Occupational health sufferings of child waste workers in South Asia: A scoping review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19(14): 8628. doi: 10.3390/ijerph19148628
40. Das B. Health hazards and risks for musculoskeletal problems among child labourers in the brickfield sector of West Bengal, India. *International Health*. 2019;11(4): 250-257. doi: 10.1093/inthealth/ihy071
41. Mao P, Wang L, Tan M, et al. Mental health status of adolescents with adverse childhood experience and the influencing factors. *Zhong Nan Da Xue Xue Bao. Yi Xue Ban= Journal of Central South University. Medical Sciences*. 2021;46(11): 1298-1305. doi: 10.11817/j.issn.1672-7347.2021.210081
42. Ross N, Gilbert R, Torres S, et al. Adverse childhood experiences: Assessing the impact on physical and psychosocial health in adulthood and the mitigating role of resilience. *Child Abuse & Neglect*. 2020; 103: 104440. doi: 10.1016/j.chiabu.2020.104440
43. Ulusoy F. Çalışan ve çalışmayan ergenlerin olumsuz çocukluk çağı deneyimlerinin karşılaştırılması. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2019.
44. Aydın İ. Türkiye’de çocuk istismarı ve çocuk işçiliği. *İş ve Hayat*. 2018;4(7): 65-81.
45. Greenbaum J. Child labor and sex trafficking. *Pediatrics in Review*; 2021;42(12): 639-654. doi: 10.1542/pir.2020-001396
46. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989. (12/07/2024 tarihinde https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf adresinden ulaşılmıştır).
47. Kaur H, Duncan K, Dhakal S, et al. Recognising and healing emotional wounds of child labourers: Call to action based on the evidence and stakeholder views from India and Nepal. *BJPsych International*. 2022;19(2): 47-50. doi: 10.1192/bji.2021.50
48. Lortoğlu SC, Kurtulmuş, MM. Tekstil sektöründe Suriyeli çocuk emeği: İstanbul örneği. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2020;42(1): 124-156. doi: 10.14780.mui-ibd.763973
49. Pandey R, Gupta S, Upadhyay A, et al. Childhood maltreatment and its mental health consequences among Indian adolescents with a history of child work. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*. 2020;54(5): 496-508. doi: 10.1177/0004867420909524
50. Ahad MA, Parry YK, Willis E, et al. Child maltreatment and psycho-social impairments among child laborers in rural Bangladesh. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 2024;1-8. doi: 10.1007/s00127-024-02671-9
51. Dhakal S, Niraula S, Sharma NP, et al. History of abuse and neglect and their associations with mental health in rescued child labourers in Nepal. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*. 2019; 53(12): 1199-1207. doi: 10.1177/0004867419853882

52. Meyer SR, Yu G, Rieders E, et al. Child labor, sex and mental health outcomes amongst adolescent refugees. *Journal of Adolescence*. 2020;81: 52-60. doi: 10.1016/j.adolescence.2020.04.002
53. Fanton d'Andon C, Greene C, Pellenq C, et al. Child labor and psychosocial wellbeing: Findings from Ethiopia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19(13): 7938. doi: 10.3390/ijerph19137938
54. Feeny S, Posso A, Skali A, et al. Child labor and psychosocial wellbeing: Findings from India. *Health Economics*; 2021;30(4): 876-902. doi: 10.1002/hec.4224
55. Mohammadi F, Oshvandi K, Shamsaei F, et al. Child exposure to domestic violence, substance dependence and suicide resilience in child laborers. *Public Health*. 2023;23(1): 467. doi: 10.1186/s12889-023-15367-7
56. Pellenq C, Lima L, Gunn, S. Education, age and gender: Critical factors in determining interventions for child brick workers in Pakistan and Afghanistan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19(11): 6797. doi: 10.3390/ijerph19116797

Türkiye’de 2015-2022 Yılları Arasında Çocuk/Genç İşçilerde İş Kazası Sıklığı ve İş Kazalarını Önlemede İş Sağlığı Hemşireliği

Deniz ORUÇ¹

GİRİŞ

Çocuk işçiliği tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar önemini koruyan en önemli toplumsal sorunlardan biridir. Bilim ve teknolojinin ilerlemesi, ülkelerin sanayileşme atakları çocuk/genç işçilerin kötü koşullarda ve uzun süreli çalışmalarını da beraberinde getirmiştir. Kötü koşullarda çalışmak zorunda bırakılan çocukların gelişimlerini sağlıklı tamamlayamamaları, eğitimlerini yarıda bırakmaları çocukların geleceklerini de olumsuz yönde etkilemektedir (1-6).

Çocukların erken yaşta ve ağır koşullarda çalıştırılmasını önlemeye yönelik ilk yasal düzenlemelerden biri 1802 yılında çıkarılan Çırak Sağlığı ve Ahlak Yasasıdır. Bu yasa ile çocuk işçilerin 12 saatten fazla çalıştırılması yasaklanmıştır. 1819 yılında Pamuk Değirmenleri ve Fabrikaları Yasası’yla 9 yaşın altındaki çocukların çalışması yasaklanırken, 16 yaşından küçük çocukların çalışma süreleri günlük 12 saat ile sınırlandırılmıştır. 1833 yılında çıkarılan Fabrika Yasası ile çocukların 9 ile 13 yaşları arasında günlük 8 saatten fazla ve 14 ile 18 yaşları arasında günlük 12 saatten fazla çalıştırılmayacağı şartı getirilmiştir. Bu yasa ile çocukların gece çalışmaları yasaklanmış ve her gün en az iki saat eğitime devam zorunluluğu getirilmiştir (7).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun (United Nations International Children’s Emergency Fund- UNICEF) 10 Haziran 2021 tarihinde yayınladığı rapora göre, çalışan çocukların sayısı son

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sosyal Hizmet AD., denizoruc@duzce.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9771-3394

erişkinlere göre alternatifleri yeterince düşünmeden, kendilerine ve başkalarına olabilecek olumsuz sonuçları göz ardı ederek hareket ettiği, içsel ve dışsal uyaranlara hızlı ve plansız yanıtlar verebildiği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu nedenle, çocuk/genç işçilerde iş kazalarının önlenmesi için işyeri hemşiresi çocukların gelişimini takip etmeli, fiziksel kapasitelerine ve sağlık durumuna uygun tehlikesiz işlerde çalışmalarının takibini yapmalı, sağlıklı beslenme ve madde bağımlılığından korunmaya yönelik olarak sağlığı geliştirici programları düzenlemelidir.

KAYNAKLAR

1. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı, ÇSGB, Ankara, 2017.(07.02.2024 tarihinde https://www.csgeb.gov.tr/media/1322/cocukisciligimucadele_2017_2023_tr.pdf adresinden ulaşılmıştır).
2. Gökbayrak Ş.,Balcı Y.,Fişek G. Çalışan çocuklar ve iş kazaları. (05.02.2024 tarihinde <https://gurhan.fisek.net/calisan-cocuklar-ve-is-kazalari/> adresinden ulaşılmıştır).
3. Taş, H. Y., Abbasigil, S. Ö. Dünyada çocuk işçiliği sorunu: Türkiye-Almanya-Pakistan karşılaştırması. Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi, 2017. 6(14), 25-46
4. Kayhan N. Çocuk İşçiliği, IPEC Deneyimi ışığında sanayide çalışan çocukların sorunları. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi. 2012, 4(1):p.187-200
5. Şahinli Y.M.A, Şahbaz A.N. Çocuk işgücü potansiyeli: Türkiye, kent, kırsal. ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources; 2013, 15(3):p.29-46.
6. Geçer H.,Çağlayan Ç., Kocaeli Mesleki Eğitim öğrencilerinde iş kazası sıklığı. Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2004: 4, p.27-34
7. Cartwright, M. Child Labour in the British Industrial Revolution. World History Encyclopedia. 2023 (12.02.2024 tarihinde <https://www.worldhistory.org/article/2216/child-labour-in-the-british-industrial-revolution/> adresinden ulaşılmıştır).
8. UNICEF, Child Labour: Global estimates 2020, trends and the road forward, 12.03.2024 tarihinde <https://data.unicef.org/resources/child-labour-2020-global-estimates-trends-and-the-road-forward/> adresinden ulaşılmıştır).
9. Uluslararası Çalışma Örgütü. Child Labour- Facts and Figures in the World, ILO. (12.02.2024 Tarihinde <https://www.ilo.org/projects-andpartnerships/projects/child-labour> adresinden ulaşılmıştır).
10. TÜİK, Çalışan Çocuk İstatistikleri 2019. (12.02.2024 Tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulden/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807> adresinden ulaşılmıştır).
11. Berigel S., Eroğlu G. Türkiye’de çocuk işçiliğinin dinamikleri. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Ekonomi ve Siyaset Özel Sayısı; 2019: p.39-56
12. Karaman, B., & Özçalık, M. Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucu: Çocuk işgücü. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 2007: 14(1), p. 25-41.
13. Çöpöğlu, M. Türkiye’de çocuk işçiliği. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; 2018, p.357-398.
14. Uluslararası Çalışma Örgütü. Global Estimates of Child Labour: Results and Trends, 2012-2016; 2017.(09.02.2024 tarihinde <https://www.ilo.org/publications/global-estimates-child-labour-results-and-trends-2012-2016> adresinden ulaşılmıştır).
15. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, Resmi Gazete, Sayı: 28339, Tarih: 30.06.2012 (11.02.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6331&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden ulaşılmıştır).

16. Uluslararası Çalışma Örgütü, Occupational safety and health, Nearly 3 million people die of work-related accidents and diseases, 2023 (12.02.2024 tarihinde <https://www.ilo.org/re-source/news/nearly-3-million-people-die-work-related-accidents-and-diseases> adresinden ulaşılmıştır).
17. Sosyal Güvenlik Kurumu 2005 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
18. Sosyal Güvenlik Kurumu 2006 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
19. Sosyal Güvenlik Kurumu 2007 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
20. Sosyal Güvenlik Kurumu 2008 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
21. Sosyal Güvenlik Kurumu 2009 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
22. Sosyal Güvenlik Kurumu 2010 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
23. Sosyal Güvenlik Kurumu 2011 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
24. Sosyal Güvenlik Kurumu 2012 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
25. Sosyal Güvenlik Kurumu 2013 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
26. Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
27. Sosyal Güvenlik Kurumu 2015 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
28. Sosyal Güvenlik Kurumu 2016 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
29. Sosyal Güvenlik Kurumu 2017 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
30. Sosyal Güvenlik Kurumu 2018 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
31. Sosyal Güvenlik Kurumu 2019 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
32. Sosyal Güvenlik Kurumu 2020 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
33. Sosyal Güvenlik Kurumu 2021 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
34. Sosyal Güvenlik Kurumu 2022 İstatistik Yıllığı (12.02.2024 tarihinde <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden ulaşılmıştır).
35. İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 20 Temmuz 2013, Sayı: 28713 (11.02.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130720-10.htm> adresinden ulaşılmıştır).
36. Orhan, S., Canbaz, S., Akbaş, S., Pekşen, Y., Relationship of occupational injury prevalence with impulsivity in young workers. Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi 2007, vol.2, no.3, p. 151-158.
37. Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Gençlik, 2022, (12.02.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2022-49670> adresinden ulaşılmıştır).

Sosyal Hizmetin Hak Temelli Müdahalesi Bağlamında Çocuk İşçiliğiyle Mücadele

Mustafa Çağrı AYALP ¹

Edip AYGÜLER ²

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'ne göre, erkek ya da kadın her birey, 18 yaşına kadar çocuktur (1). Çocukluk çağı, sosyal, kültürel ve biyolojik gelişimin ve öğrenmenin yoğun olarak devam ettiği bir zaman dilimidir. Bu çağda çocuğun öğrenimi, aile ve okul kurumlarında başlayıp devam etmektedir. Çocuk, aile içinde ve okulda gördüğü değerleri, tutumları, sosyal ve kültürel normları içselleştirerek kendi bireysel özelliklerini inşa etmektedir. Çocuk işçiliği ise çocuğun gelişimini önleyen önemli bir olgudur. Çocuk işçiliği, 18 yaş altındaki çocuklara fiziksel, zihinsel ve ruhsal yönden zarar veren, eğitimden yoksun kalmalarına neden olan ve potansiyellerini gerçekleştirmelerini engelleyen bir çalışma biçimidir (2).

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve dünyada çok fazla sayıda ülkenin taraf olduğu sözleşme olan Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi'nde de belirtildiği üzere engellenmesi gereken bir çalışma biçimi olan çocuk işçiliği önlenememekte ve gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir şekilde görülmeye devam etmektedir. Buna karşı insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel mesleki değerler olarak kabul eden; insanların özgürleşmelerini, gelişmelerini ve potansiyellerinin açığa çıkarılmasını hedefleyen aynı zamanda uygulamalı bir meslek ve akademik

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, mcayalp@tarsus.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-7011-245X

² Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ayguledip@mersin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8638-9752

ta olmak üzere sistemler düzeyinde yapılmasını gerektirmektedir. Hak temelli bakış açısı ise çocukların aslında sahip oldukları fakat erişemedikleri haklarından dolayı birtakım güçlendirici/ destekleyici hizmetlerden mahrum kaldıklarını ve çalışmaya mecbur kaldıklarını savunmaktadır. Çalışan çocukların, mevcut yaşamlarında maruz kaldıkları dezavantajları geleceğe de taşıyacaklarını belirtmektedir. Bu bakışa göre çocuklar, geleceğin kalifiye işgücü ve ülkenin üreten güçleri olabilecekken eğitimden uzaklaşarak ve ağır işler altında ezilerek bu firsattan mahrum kalmakta ve yoksulluk kısır döngüsüne girmektedirler.

Sonuç olarak çocuk işçiliğiyle mücadele amacıyla sosyal hizmet odağında gerçekleştirilecek müdahale toplumun, devletin ve sivil toplum kuruluşlarının koordinasyonunda gerçekleştirilmekte, çocuk işçiliğinin altında yatan sorunlar azaltılarak kabul edilmektedir.

Günümüzde çocuk işçilerin emeği ve gelecekleri sömürülmekte ve çocuk işçilerin emeklerinin karşılığı yok sayılmaktadır. Buna karşın kayıt dışı istihdamın ve işyerlerinin oldukça yaygın olduğu Türkiye’de çocuk işçiliği sorununun kısa vadede bitirilmesi mümkün görünmemektedir. Çocukları ve ülkenin geleceğini etkileyen bu sosyal sorunun, devlet, sivil toplum kuruluşları ve toplumla iş birliği içinde ele alınması ve çözümlerin üretilmesi gerekmekte ancak mevcut dönemde bu anlamda somut, kapsamlı ve yeterli bir çalışma yürütülmemektedir.

KAYNAKLAR

1. UNICEF. Convention on the Rights of the Child. 1989.
2. Kalaycı, C., & Karadeniz, M. Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin önlenmesinde sosyal korumanın Rolü. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 2023;9(2), 207-229.
3. Koçak, S. Sosyal hizmette çevre kavramındaki değişim. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 2023;23(61), 807-831.
4. Şen B, Kahraman F. Oyun hakkının uzağında yaşamak: Türkiye’de içgöç ve çocuk emeği. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2012;(27):167-89.
5. Erdoğan, E., & Semerci, P. U. Türkiye’de 2000 Sonrası Akademik Yazında Çocuk İşçiliği Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Çalışma ve Toplum, 2019;4(63), 2503-2538.
6. ILO. Child Labour 2024 (30/07/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/projects-and-partnerships/projects/child-labour> adresinden ulaşılmıştır).
7. ILO. 182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi 2024. (16/06/2024 tarihinde [https://www.ilo.org/tr/resource/182-nolu-en-kotu-bicimlerdeki-cocuk-isciliginin-yasaklanmasi-ve-ortadan.adresinden](https://www.ilo.org/tr/resource/182-nolu-en-kotu-bicimlerdeki-cocuk-isciliginin-yasaklanmasi-ve-ortadan-adresinden) ulaşılmıştır).
8. Birleşmiş Milletler İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme 2024. (16/06/2024 tarihinde <https://turkiye.un.org/tr/sdgs/8> adresinden ulaşılmıştır).

9. Naseem I. Developing world is not the only custodian of child labour. *Journal of Research in Economics and International Finance*. 2012;1(7):179-86.
10. UNICEF. Child Labour 2024 (30/07/2024 tarihinde <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-labour/> adresinden ulaşılmıştır).
11. Ünlütürk Ulutaş Ç, Ulutaş TB. Türkiye'nin çocuk işçiliği politikası: Kamu politikası süreç analizi. *Çalışma ve Toplum*. 2019;4(63):2565-84.
12. TÜİK. Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2019, Haber Bülteni no. 33807. Ankara: 2020. (26/07/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807> adresinden ulaşılmıştır).
13. Lordoğlu K, Etiler N. Batı Karadeniz bölgesinde mevsimlik gezici tarım işçiliğinde çalışan çocuklar üzerine sınırlı bir araştırma. *Çalışma ve Toplum*. 2014;2(41):115-34.
14. Erdoğan E, Uyan Semerci P. Illegality in the informal labour market: findings from pilot research on child labour in Istanbul. *Research and Policy on Turkey*. 2018;3(2):138-54.
15. Sunal O. Gelir düzeyi ve çocuk emeği arasındaki ilişki: Ülkelerarası bir karşılaştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 2011;66(01):117-28.
16. Gül T, Öztürk M. Çocuk işçiliğinin nedenleri üzerine kavramsal bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2020;(37):130-48.
17. Bilgili, A. Kentsel yoksulluk bağlamında çocuk olgusu ve Türkiye'de sokaklarda çalışan çocuklar. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2022;3(2), 101-107.
18. Erbay E. Türkiye'de çocuk işçiliğinin büyük resmi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 2013;24(1):157-68.
19. Radmard, S, Beltekin, N. İşçileşme(me)k ya da okumak: İşçi çocukların eğitimsel durumlarına ilişkin bir çözümleme. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017;6(12), 125-137.
20. Çöpoğlu M. Türkiye'de çocuk işçiliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2018;(14):357-98.
21. Kalaycı C, Karadeniz M. Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin önlenmesinde sosyal korumanın rolü. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*. 2023;9(2):207-29.
22. Aytaç Ö, Kılınç P. Emek sömürsünün yeni yüzü: Suriyeli çocuk işçiler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2021;31(1):381-404.
23. Hakim MA, Talukder MJ. An assessment of health status of street children in Tangail, Bangladesh. *Science Journal of Public Health*. 2016;4(1-1):1-5.
24. Watch HR. Fields of Peril: Child Labor in US Agriculture. 2010. (18/06/2024 tarihinde <https://www.hrw.org/report/2010/05/05/fields-peril/child-labor-us-agriculture> adresinden ulaşılmıştır).
25. Pellenq C, Lima L, Gunn S. Education, Age and Gender: Critical factors in determining interventions for child brick workers in Pakistan and Afghanistan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19(11):6797.
26. ILO. Child Labour: Global Estimates 2020, Trends and the Road Forward. International Labour Office 2020. (18/06/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/publications/major-publications/child-labour-global-estimates-2020-trends-and-road-forward> adresinden ulaşılmıştır).
27. Thévenon O, Edmonds E. Child labour: Causes, consequences and policies to tackle it. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 235. Paris: OECD Yayınları, 2019
28. Özmen, K., Dönmez, İ. Sokakta çalışan/çalıştırılan çocuklar üzerine bir alan araştırması. *Binöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2021;11(22):753-772.
29. Alacahan, O. Çocuğunu sokakta çalıştıran ailelerin sosyo-ekonomik profili, tutum ve beklentileri. *Journal of Social Policy Conferences*; 2010;(33):133-147.
30. Yiğitbaş, Ç. Bibliyometrik yöntem ve içerik analiziyle halk sağlığı perspektifinden çocuk işçiliği çalışmalarının uluslararası literatürdeki durumu. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*. 2023;3(6),99-114.

31. Kızmaz Z, Bilgin R. Sokakta çalışan/yaşayan çocuklar ve suç: Diyarbakır örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2010;9(32):269-311.
32. Güngör F, Erdurak Y. Çocuk hakları ve uygulama stratejileri bağlamında sokakta çalıştırılan çocuklar. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 2016;6(12):1-35.
33. Alparslan Ö, Karaoğlu B. Sokakta çalışan çocukların yaşam koşulları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2012;15(4):268-74.
34. Hennessy R. Exploring the role of social protection interventions in preventing child labour: Reinforcing the case for a human rights-based model of intervention. *Journal of Human Rights Practice*. 2023;15(1):262-283.
35. Martin RL, Osberg S. Social entrepreneurship: The case for definition. *Stanford social innovation review Stanford*; 2007.
36. Catulay, D., & Uğurlu, Z. Çocuk yoksulluğu bağlamında sosyal hizmet planlı müdahale süreci: Örnek vaka sunumu. *Çocuk ve Medeniyet*, 2023;8(14):263-286.
37. Ferguson KM. Responding to children's street work with alternative income-generation strategies. *International Social Work*. 2006;49(6):705-17.
38. Keçeci, G. Makro sosyal hizmet uygulamasında kullanılan modeller, teknikler ve sosyal hizmet uzmanlarının rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2017;28(1):187-202.
39. İlter B. Yoksulluk ve çevre bağlamında çocukların geleceğini tartışmak: Okul sosyal hizmeti perspektifinden bakış. *Çocuk ve Medeniyet*. 2023;8(14):199-233.
40. Erten, R., & Kelebek, Ö. Korunma ihtiyacı olan çocuğun ekolojik sistem kuramı bağlamında incelenmesi: *System Crasher* filmi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2023;25(3),1346-1373.

Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çalışan Çocukların Hakları

Esra AĞYAR ¹

GİRİŞ

Çocuk işçiliği ve çalışan çocukların durumu insan hakları bağlamında çocuk haklarının en önemli sorunları arasında sayılmaktadır. Bu olgu, çocukların eğitim alma, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenli bir ortamda büyüme gibi temel haklarını ihlal ederken onların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuk işçiliği başta mevsimlik işler olmak üzere tüm iş sektörlerinde çocukları olumsuz etkilemekte, hayati riskler taşımakta ve ömür boyu kalıcı hasarlar bırakmaktadır (1).

Çocuklar erken yaşta iş hayatına atılarak yetişkinlerin sorumluluklarını üstlenmek zorunda kalmakta, bu durum onların çocukluk dönemini sağlıklı bir şekilde geçirmelerini engellemektedir. Çocuk hakları Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) ile uluslararası düzeyde tanınmış ve korunmuştur. Bu sözleşme çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüden korunmasını; eğitim hakkı başta olmak üzere tüm temel haklarının garanti altına alınmasını amaçlamaktadır. Sözleşme çocuk işçiliği ile mücadelede çocuk haklarının savunulmasında ve hak kayıplarının belirlenmesinde çalışan çocukların niteliğine ilişkin önlemler ve düzenlemelerde kritik bir öneme sahiptir. Çocuk işçiliğinde yaşanan hak kayıplarını önlemede öncelikle çalışan çocukların yaşadıkları hak ihlalleri tespit edilmelidir (2).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, esra.agyar@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2494-3479

KAYNAKLAR

1. Küçükbalaban H. Çocuk İşçiliğine Genel Bakış Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği 2018. (15/07/2024 tarihinde https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/cocuk_isciligi.pdf adresinden ulaşılmıştır).
2. İHD. Çocuk İşçiliği Zorunluluk Değil Tercihtir. Çocuk işçiliği Önlenebilir! 2021. (15/07/2024 tarihinde <https://www.ihd.org.tr/cocuk-isciligi-zorunluluk-degil-tercihtir-cocuk-isciligi-onlenebilir/adresinden> ulaşılmıştır).
3. ILO. Child Labour: Global Estimates. Trends and the Road Forward 2020. (15/07/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/global/topics/child-labour/lang--en/index.htm> adresinden ulaşılmıştır).
4. UNICEF. Child Labor and UNICEF in Action: Children at the Centre 2020. (15/07/2024 tarihinde <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/child-labour-and-unicef-action-children-centre/> adresinden ulaşılmıştır).
5. ILO. International Labour Organization Violence and Harassment Convention 2021. (15/07/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/global/topics/violence-harassment/lang--en/index.htm> adresinden ulaşılmıştır).
6. ILO. International Labour Organization 2021. (15/07/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/research-and-publications/world-employment-and-social-outlook/world-employment-and-social-outlook-trends> adresinden ulaşılmıştır).
7. ILO International Labour Organization. Child Labour rises to 160 million – first increase in two decades 2021. (15/07/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/resource/news/child-labour-rises-160-million-first-increase-two-decades-0> adresinden ulaşılmıştır).
8. Ekin N. Küçük işyerlerinde endüstri ilişkileri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi; 1993.
9. Yıldırım Doğru S. Çocuk hakları ve koruma aile refahı ve Koruma (5.Baskı), Ankara: Eğiten Kitap; 2021.
10. Erbay E. Türkiye’de çocuk işçiliğinin büyük resmi. Toplum ve Sosyal Hizmet; 2013; 24(1): 157-168.
11. United Nations. The Impact of COVID-19 on Child Labour 2020. (15/07/2024 tarihinde <https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-may-push-millions-more-children-child-labour-ilo-and-unicef#:~:text=According%20to%20the%20brief%2C%20COVID,child%20labour%20in%20certain%20countries> adresinden ulaşılmıştır).
12. Poverty Child. Street Children: Everything About this Global Humanitarian Crisis 2019. (15/07/2024 tarihinde <https://povertychild.org/street-children-everything-about-this-global-humanitarian-crisis/> adresinden ulaşılmıştır).
13. Somel P. Türkiye’de yoksulluk ve çocuk işçiliği ilişkisi üzerine bazı tespitler. Politik Ekonomik Kuram; 2019;3(1): 19-37. Doi: 10.30586/pek.554179
14. Kurt AK. Çocuk işçiliğine yönelik kamu politikası analizi. Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi; 2021; 1(2): 29-54.
15. Hussain M, Saud A, Khattak MUR. Socio-economic determinants of working children: evidence from capital territory of Islamabad, Pakistan. Pakistan Administrative Review; 2017;1(2): 145-158.
16. Radfar A, Asgharzadeh SAA, Quesada F, Filip I. Challenges and perspectives of child labor. Industrial Psychiatry Journal; 2018;27(1): 17-20.15.
17. Ibrahim A, Abdalla SM, Jafer, M, Jihad Abdelgadir J, de Vries N. Child labor and health: A systematic literature review of the impacts of child labor on child’s health in low- and middle-income countries. Journal of Public Health; 2019;41(1): 18-26.
18. Karal E, Atak H. Çocukluk çağı ruhsal travmalar üzerine kavramsal bir çalışma. Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi; 2022; 2(1); 82-103.

19. Gedik M. *Sosyal hizmet perspektifinde insan hakları ve çocuk*; 2022.
20. Ahad MA, Parry YK, Willis E, et al. Maltreatment of child labourers in Bangladesh: Prevalence and characteristics of perpetrators. *Heliyon*; 2023;9(9): e19031. doi: 10.1016/j.heliyon.2023.e19031. PMID: 37809976; PMCID: PMC10558293.
21. Bağış RC. Çocukları suça sürükleyen çevresel nedenler: sosyal bağ ve sosyal öğrenme teorileri ışığında bir değerlendirme. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*; 2019;7(14): 203-221. Doi: 10.20304/humanitas.571431
22. Fekadu D, Alem A, Hägglöf B. The prevalence of mental health problems in Ethiopian child laborers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*; 2006; 47(9): 954-959
23. Heady C. The effect of child labor on learning achievement. *World Development*; 2003;31(2): 385-398. doi:10.1016/S0305-750X(02)00186-9
24. Başer BN. Suça sürüklenen çocuk kavramı, Başer Hukuk Bürosu. <https://www.baserhukuk-burosusu.com/icra-ve-iflas-hukuku>; 2022.
25. Holgado D, Maya-Jariego I, Palacio J, Oviedo-Trespalacios O. Two profiles of child labor in the Colombian Caribbean Coast: Relocated children to suburban areas compared to the key role of social and labor characteristics of mothers in urban settings. In G. Tonón (Ed.), *Indicators of quality of life in Latin America*; 2016;(62): 251-273. Springer.
26. Güngör F, Erdurak Y. Çocuk hakları ve uygulama stratejileri bağlamında sokakta çalıştırılan çocuklar, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*; 2016;6(12): 1-35.
27. Bağış, R. C. Çocukları suça sürükleyen çevresel nedenler: sosyal bağ ve sosyal öğrenme teorileri ışığında bir değerlendirme. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019;7(14): 203-221.<https://doi.org/10.20304/humanitas.571431>
28. Fidan F. Çalışan çocuk olgusuna sosyo- psikolojik bakış. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*; 2004; 4(1): 30-49.
29. Karagözoğlu Ö, Babaoğlu P. Türkiye’de çocuk işçiliğiyle mücadelede kurumsal yapı. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*; 2022;7(2): 57-75. doi:10.52539/mad.1121373
30. Çoçoder. (15/07.2024 tarihinde <https://cocoder.org.tr/hakkimizda/> adresinden ulaşılmıştır).
31. İHD. Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi. (15/07.2024 tarihinde <https://www.ihd.org.tr/> adresinden ulaşılmıştır).
32. UNICEF. Convention on the Rights of the Child 2020. (15/07/2024 tarihinde <https://www.unicef.org/child-rights-convention>. adresinden ulaşılmıştır).
33. International Labour Organization. Ending child labor by 2025: a review of policies and programmes. Geneva: ILO. 2017. (15/07/2024 tarihinde https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipecc/documents/publication/wcms_653987.pdf adresinden ulaşılmıştır).
34. International Labor Office. Children in hazardous work: What we know, what we need to do. Geneva: International Labour Office 2011. (15/07/2024 tarihinde <https://www.ilo.org/migration-stub-453/hazardous-child-labour> adresinden ulaşılmıştır).
35. T.C. Anayasası. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982.
36. Türkiye Cumhuriyeti Kanunları. Çocuk Koruma Kanunu 2005.
37. Türkiye Cumhuriyeti Kanunları. 4857 Sayılı İş Kanunu 2003.
38. Aydın İ. Türkiye’de çocuk istismarı ve çocuk işçiliği. *İş ve Hayat*; 2018; 4(7): 65-81.
39. Atatanır, H. Çocuk yoksulluğu ile mücadelede sosyal güvenlik. *Çocuk ve Medeniyet*; 2023;8(14): 177-188.
40. Çöpoğlu M. Türkiye’de çocuk işçiliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*; 2018;(14): 357-398.

Çocuk İşçilerin Sağlığının Korunmasında Halk Sağlığı Hemşireliği Yaklaşımı

Aynur ATAMAN KUFACI¹

GİRİŞ

Çocuğun tanımı, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, sosyo-kültürel yapılarına ve zaman faktörüne göre farklı değerlendirilmiş olsa da evrensel boyutta sınırları belirlenmiş bir eksen çerçevesinde ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşından küçük herkesi “çocuk” olarak tanımlamaktadır. Çocuk işçiliği ise, çocuğun çocukluğunu yaşamasını engelleyen, potansiyelini azaltan; fiziksel, zihinsel ve ruhsal sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olan, çocuğu eğitim hakkından mahrum bırakan işler olarak tanımlanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 15 yaşını tamamlamamış çocuğun aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışma durumunu “çocuk işçiliği” olarak adlandırırken, 15-24 yaş grubunu “genç işçi” olarak kabul etmiştir (1). Ülkemizde işçilerin çalışma koşulları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenleyen 4857 sayılı İş Kanunu’nda ise 15 yaşına kadar olanlar “çocuk işçi”, 15-18 yaş arasında olanlar “genç işçi” olarak ifade edilmiştir (2). Çocuk işçiliğine ilişkin ILO-UNICEF Küresel Tahminler Raporu’na göre (2022) dünyada 5-17 yaş arası 160 milyon çocuk, çocuk işçidir. Bu çocukların 79 milyonu sağlıklarını doğrudan tehlikeye sokan tehlikeli işlerde çalışmaktadır. 2016 verileriyle karşılaştırıldığında çocuk işçiliğinde 8 milyonun üzerinde bir artış olduğu görülmektedir (3). TÜİK Çocuk İşgücü Araştırması sonuçlarına göre (2020), Türkiye’de 5-17 yaş grubundaki çocukların 720 bini bir ekonomik faaliyette bulunmaktadır (4). Bu kaygı verici istatistikler çocuk işçiliğinin özel dikkat gerektiren bir halk sağlığı sorunu olduğunu göstermektedir.

¹ Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, akufaci@sinop.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3708-0556

dir. Toplum sağlığıyla yakından ilgili olan halk sağlığı hemşirelerine çocukları koruma ve çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli görevler düşmektedir. Halk sağlığı hemşireleri birincil, ikincil ve üçüncül koruma ve müdahale yöntemlerini kullanarak, hizmet sunduğu toplumun sosyokültürel değerlerini ve inançlarını dikkate alarak toplumda, okullarda ve diğer çalışma alanlarında multidisipliner bir yaklaşımla çocukların savunuculuğunu üstlenerek çocuk işçiliğiyle mücadele etmelidir. Özellikle sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı olan çocuklara yardım etmeye yönelik yöntemler geliştirmelidir (37).

Unutulmamalıdır ki, çocuklar bir ulusun en önemli kaynaklarıdır. Bir milletin geleceği en iyi şekilde çocuklarının sağlıklı olmasıyla güvence altına alınabilmektedir.

KAYNAKLAR

1. ILO. What is Child Labour 2020. (26.03.2024 tarihinde <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm> adresinden ulaşılmıştır).
2. İş Kanunu (2003).T.C. Resmi Gazete, 25134. Sayı: 4857.
3. ILO ve UNICEF. The Role of Social Protection in the Elimination of Child Labour Evidence Review and Policy Implications 2022. 26.03.2024 tarihinde <https://www.ilo.org/publications/role-social-protection-elimination-child-labour-evidence-review-and-policy> adresinden ulaşılmıştır).
4. TÜİK. İstatistiklerle Çocuk 2020. (20.02.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Cocuk-2020-37228> adresinden ulaşılmıştır).
5. Ibrahim A, Abdalla SM, Jafer M, et al. Child labor and health: A systematic literature review of the impacts of child labor on child's health in low-and middle-income countries. *Journal of Public Health*; 2019; 41(1): 18-26. doi: 10.1093/pubmed/fdy018
6. Owoyomi, AV. Social and health consequences of child labour: Implications for sustainable national development in Nigeria. *Bangladesh e-Journal of Sociology*. Volume;2020; 17(1):133-217.
7. Cummings PM. Child labor and household composition: Determinants of child labor in Mexico. *Asian Journal of Latin American Studies*; 2016; 29(3): 29-54.
8. Tang C, Zhao L, Zhao Z. Child labor in China. *China Economic Review*;2018; 51, 149-166.
9. Aydın D, Şahin, N, Akay B. Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*; 2017;7(1): 8-14. doi:10.5222/buchd.2017.008
10. Ramchand R, Elliott MN, Mrug S, Grunbaum JA, Windle M, Chandra A, Schuster MA. et al. Substance use and delinquency among fifth graders who have jobs. *American Journal Of Preventive Medicine*; 2009; 36(4):297-303.
11. Shukla N. Child labourers and substance addiction. *International Journal of Home Science*; 2022; 8(1): 255-257.
12. Quattri M, Watkins K. Child labour and education–A survey of slum settlements in Dhaka (Bangladesh). *World Development Perspectives*;2019; (13): 50-66.
13. Çöpoğlu M. Bir kısır döngü: Dünyada ve Türkiye’de çocuk işçiliği ve işsizlik. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*; 2018; 6(5): 671-685.
14. Roggero P, Mangiaterra V, Bustreo F, Rosati F. The health impact of child labor in developing

- countries: Evidence from cross-country data. *American Journal of Public Health*; 2007; 97 (2): 271-275. doi:10.2105/AJPH.2005.066829
15. Lee C, Orazem PF. (2010). Lifetime health consequences of child labor in Brazil. Akee, R.K.Q., Edmonds, E.V. and Tatsiramos, K. (Ed.) *Child Labor and the Transition between School and Work* (Research in Labor Economics, Vol. 31), Emerald Group Publishing Limited, Leeds, pp. 99-133.
 16. Schwartz FW, Lee S, Darrah TH. A review of health issues related to child labor and violence within artisanal and small-scale mining. *GeoHealth*; 2021; 5 (2): 1-17. doi:https://doi.org/10.1029/2020GH000326
 17. Schulte P A. Characterizing the burden of occupational injury and disease. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*; 2005; 47(6): 607-622.
 18. Chisholm D, Stanciole AE, Edejer TT, Evans DB. Economic impact of disease and injury: counting what matters. *BMJ*; 2010; 340(21):924. doi: 10.1136/bmj.c924
 19. Fonkwo PN. Pricing infectious disease: The economic and health implications of infectious diseases. *EMBO Reports*; 2008; 9(1): 13-17.
 20. Feizi M, Sadati SM, Asna-Ashary M. Child Labor and unemployment: a Tale of two associations in urban and rural areas in Iran. *Child Indicators Research*; 2023; 16(3): 1297-1314.
 21. Gupta MR. Trade sanctions, adult unemployment and the supply of child labour: A theoretical analysis. *Development Policy Review*; 2014; 20(3): 317-332.
 22. Şimşek T, Barışık S, Ege T. Türkiye’de çocuk işçiliği ve ekonomik etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*; 2016; 17(2): 161-179.
 23. Demirbağ B. Toplum/halk sağlığı hemşireliği. Ankara: Ankara Tıp Kitabevi; 2023
 24. Hemşirelik yönetmeliği. Resmi gazete sayısı:27515;2010.
 25. Erci B. Halk sağlığı hemşireliği. İstanbul: Anadolu Nobel Tıp Kitabevi;2020
 26. Dağhan Ş. “Halk sağlığı hemşireliği felsefesiyle hemşire olmak” anlamı nedir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*; 2017; 10(2): 107-112.
 27. Radfar A, Asgharzadeh SAA, Quesada F, Filip I. Challenges and perspectives of child labor. *Industrial Psychiatry Journal*; 2018; 27(1):17-20. doi: 10.4103/ipj.ipj_105_14
 28. Soner G, Avcı İA. Savunmasız gruplar, risk yönetimi ve halk sağlığı hemşiresinin rolü. *Sam-sun Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2019; 4(1): 14-22.
 29. Geçkil E. Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2017;6(1):129-139.
 30. Özsoy SA, Koca B. Dünyada halk sağlığı hemşireliği. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*;2015; 31(3): 108-118.
 31. Keskin AD. Birinci basamak sağlık kurumlarında gelişimsel tarama: Geleceğe yapılan bir yatırım mı? *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*; 2021; 30(2): 126-135.
 32. İçel S, Özkan B, Aydoğan A. Toplum ruh sağlığı merkezlerinde hemşirenin rolü. *Ankara Medical Journal*; 2016; 16(2): 208-214. doi: 10.17098/amj.62478
 33. Yeşiltepe A, Karadağ G. Meslek hastalığının boyutları ve meslek hastalıklarından korunmada iş sağlığı hemşiresinin rolleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*;2019; 12(4): 294-302.
 34. Holmes BW, Sheetz A, Allison M, et al. Role of the school nurse in providing school health services. *Pediatrics*; 2016; 137(6): 2-8. doi:10.1542/peds.2016-0852
 35. Wang LY, Vernon-Smiley M, Gapinski MA, Desisto M, Maughan E, Sheetz A. Cost-benefit study of school nursing services. *JAMA Pediatrics*; 2014;168(7): 642-648. doi:10.1001/jama-pediatrics.2013.5441
 36. Kolbe LJ. School health as a strategy to improve both public health and education. *Annu. Rev. Public Health*; 2019; 40: 443-463.
 37. Gharaibeh M, Hoeman S. Health hazards and risks for abuse among child labor in Jordan. *Journal of Pediatric Nursing*; 2003; 18(2): 140-147.